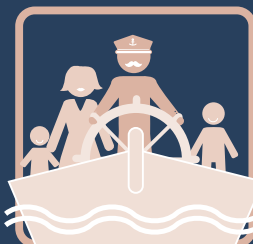

CSALÁD ÉS HIVATÁS

IMPRESSZUM

© Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2022

© KisMackó Alapítvány, 2022

Kiadja: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

KINCS

KOPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT

Felelős kiadó: Fűrész Tünde, KINCS, elnök

Szerkesztő: Gondi - Bokányi Zita

Művészeti vezető: Bethlen Júlia

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

kiadványai megrendelhetők az intézet könyvesboltjában:

www.ekonyv.koppmariaintezet.hu

*A KisMackó Alapítvány ezúton mond köszönetet mindenkinek,
aki valamilyen formában részt vett a kutatásokban az évek során,
illetve támogatta a kiadvány létrejöttét.*

TARTALOM

Köszöntő	4
Előszó	6
Bevezetés	9
 Az összehasonlító elemzés fontossága	 11
 A hivatáscsoportok bemutatása	 15
Vállalkozók	17
Vállalkozónők	17
Vállalkozó férfiak	18
Orvosok	20
Orvosnők	20
Orvos férfiak	21
Pedagógusok	22
Pedagógusnők	22
Pedagógus férfiak	23
 Módszertan	 25
 A vizsgált hivatáscsoportok gyermekvállalási jellemzői	 27
Az édesanyák gyermekeinek száma	28
Első gyermek születésének kitolódása – előnyben a vállalkozók	30
Az édesapa foglalkozási csoportja és annak hatásai a gyermekvállalásra	32
Területi különbségek	35

A férfiak gyermekvállalási jellemzői a hivatáscsoportokon belül	41
Az édesapák gyermekeinek száma	42
Az édesanyák életkora az első gyermek születésénél az édesapák hivatáscsoportjának tükrében	43
Az édesanyák foglalkozási csoportja és annak hatásai a gyermekvállalásra az édesapák hivatáscsoportjának tükrében	44
Területi különbségek	46
 A vizsgált hivatáscsoportok nagymintás, telefonos kérdezésének eredményei	 53
Kiegészítő demográfiai adatok	54
Diplomaszerzés és gyermekvállalás	56
Gyermekevállalással kapcsolatos attitűdök	58
 Fókuszcsoportos beszélgetés összehasonlító eredményei	 67
A vizsgált hivatáscsoportok női beszélgetéseinek összefoglalója	68
Anyakép	68
Alapvető értékek a munka terén	69
Hivatástudat	69
Család és hivatás összeegyeztetése	73
A vizsgált hivatáscsoportok férfi beszélgetéseinek összefoglalója	75
Apakép	77
Alapvető értékek a munka területén	77
Hivatástudat	78
Család és hivatás összeegyeztetése	79
 Összegzés	 81
Felhasznált irodalom	86

Köszöntő

A kutatások és elemzések jelentősége mindig abban áll, hogy képesek a valóságot megragadni és megvilágítani, teret és lehetőséget adva a megoldásoknak és a cselekvésnek. Ezek alapján egy értékes összehasonlító elemzést tart az Olvasó a kezében, fókuszba állítva a magyarországi vállalkozó, orvos és pedagógus édesanyákat és édesapákat, gyermekvállalási attitűdjüket, a családi életük és a hivatásuk közötti kapcsolatot.

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) a család-alapítás és a gyermekvállalás ösztönzése érdekében folytatott tudományos és szakpolitikai munkájában kiemelt figyelmet kap a család és a munka közötti egyensúly témaköre, ezért is igen fontos elemzésként tekinthetünk erre a tanulmányra. A KisMackó Alapítvány korábbi kutatásai és az azok alapján készült mostani összehasonlító elemzés egyedülálló abban a tekintetben, hogy több különböző hivatást végző, és így különféle sajátosságokkal rendelkező szülő körében készült. Közös elemzésünkben olyan kihívásokra, jelenségekre és problémákra hívjuk fel a figyelmet, amelyek nem megkerülhetők akkor, amikor olyan témák kerülnek terítékre, mint a

szülői minták, szerepek megértése, az első gyermek vállalásának időszaka vagy a munka-család egyensúly kialakításának támogatása.

Az elemzés jelentőségét és aktualitását mutatja, hogy a munkahelyi és családi élet összeegyeztethetősége, amelynek vizsgálata központi részét képezi az elemzésnek, a magyar családpolitika egyik meghatározó pillére. A családbarát kormányzás eredményeként már eddig is számos olyan családtámogatási intézkedés valósult meg, mely lehetővé teszi a családi élet és a munka egyensúlyának megteremtését, a kutatások jelen elemzése ehhez még további hivatkozási pontot nyújt a jövőre nézve.

A családok társadalmunk alappillérei, együttélésünk legfontosabb keretei. Legyen szó akár kutatásról, elemzésről, tudományos munkáról vagy politikai intézkedésről, valamennyiünk közös célja ugyanabba az irányba mutat: a gyermekvállalás és a munkavállalás egymást erősítő tényezők legyenek, s semmiképpen se egymást akadályozók. Továbbra is feladatunk tehát annak a szemléletmódnak a meggyökereztetése, hogy a családalapításban és a gyermekvállalásban ne a karrier és az önmegvalósítás akadályát lássák az édesanyák és édesapák, hanem az életút kiteljesedését.

Bízom benne, hogy ez az értékes munka mindezek eléréséhez komoly hozzájárulást jelenthet.

FŰRÉSZ TÜNDE

ELNÖK

Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

Előszó

Vitathatatlan tény, hogy mindannyiunk legnagyobb kincse a Család! Társunk, gyermekeink, szüleink, unokáink, nagyszüleink. Minden család karaktere azonban eltér egymástól. Mi okozza ezeket a különbségeket és miben mérhetők a mindennapi életünkben? Milyen folyamatok mennek végbe az egyes családokban a szülők munkahelyének függvényében? Vajon miben tér el a különböző foglalkozású édesanyák és édesapák családi élete? Más kihívások érik a segítő szakmában

elhelyezkedőket mint a vállalkozókat? Milyen arányban választunk párt a saját hivatási területünkről és hogyan befolyásolja ez az életünket hosszú távon? Van-e összefüggés a szülők foglalkozása, a válaszok és az újra házasságot kötők számára? Befolyásolja-e hivatásunk, hogy korán vagy későn találjuk meg társunkat, hogy mikor születik meg első gyermekünk? Van-e összefüggés lakókörnyezetünk, településtípusunk, korunk és a vállalt gyermekeink számára? Mennyire befolyásol minket hivatásunk választásakor a szüleink által élénk tárt minta, egy meghatározó élmény, vagy akár egy szerelem, ami örökre megváltoztatja az életünket?

Ezekre és még számos érdekes kérdésre kerestük a választ, az elmúlt 12 évben gyermeküknek életet adó édesanyák és gyermeket vállaló édesapák körében. Összehasonlító elemzésünk során fókuszba állítottuk az elmúlt évek vizsgálati csoportjait; a magyarországi vállalkozó, orvos és pedagógus édesanyákat és édesapákat, gyermekvállalási attitűdjüket, a családi élet és a munka kapcsolatát és összeegyeztethetőségét.

Kutatásunk alanyai őszintén beszéltek kihívásaikról, szakmájuk nehézségeiről és szépségeiről a mindennapi élet és a család egyensúlyának kontextusában.

Sokan sokféleképpen élik meg a munka és a család összeegyeztetését, de abban mindannyian egyetértettek, hogy a boldog, teljes értékű élet, a stabil családi egységben kezdődik és a munkahelyi teljesítőképességet, logisztikai készséget, valamint az egészséget mindenképpen pozitívan befolyásolja.

Ezúton is köszönöm mindenkinek, aki valamilyen formában, értékes válaszaival részt vett a kutatásainkban, illetve támogatta annak létrejöttét!

FEJÉRDY ZSÓFIA ÁGNES

ELNÖK

KisMackó Alapítvány

Bevezetés

Alapítványunk 2019 óta készít kutatásokat különböző hivatáscsoportokon belül annak érdekében, hogy megismerje a magyarországi édesanyák és édesapák gyermekvállalási attitűdjeit, jellemzőit az elmúlt évek tekintetében. A kutatás céljai közé tartozik, hogy feltérképezze az adott hivatáscsoporton belül a szülők életkori sajátosságait, azaz hány évesen vállalják az első gyermeküket, az milyen hatással van a további gyermekvállalásra, illetve mik azok a tényezők, amelyek befolyásolják a későbbi gyermekek megszületését. Mindez hogyan hat a munka-magánélet összeegyeztetésére, miben változtatja meg a családalapítás és a gyermekvállalás a hivatáshoz való viszonyukat.

2019-ben a vállalkozó édesanyák és a felsővezető édesapák vizsgálatát tűzte ki célul az Alapítvány, ezt követően a vállalkozó édesapák és a nagycsaládos édesanyák kerültek górcső alá. 2020-ban a koronavírus-járvány kitörésekor kiemelkedő eredménynek számított, hogy az orvos édesanyákat és édesapákat vettük szemügyre, 2022-ben pedig a pedagógus édesanyák és édesapák kerültek sorra.

Jelen másodelemzés célja, hogy az elmúlt négy év kutatássorozatából a vállalkozó édesanyák és édesapák, az orvos édesanyák és édesapák, valamint a pedagógus édesanyák és édesapák kutatási eredményeit újra megvizsgáljuk, és ezúttal az adatok másodelemzése segítségével összehasonlító elemzést végezzünk.

A MÁSODELEMZÉS VIZSGÁLT HIVATÁSCSOPORTJAI A KISMACKÓ ALAPÍTVÁNY KUTATÁSAINAK VIZSGÁLATI ÉVEI ALAPJÁN

VIZSGÁLAT ÉVE	VIZSGÁLT HIVATÁSCSOPORT		A KUTATÁS TOVÁBBI CÉLCSOPORTJAI
2019	vállalkozó édesanyák		felsővezető édesapák
2020	vállalkozó édesapák		nagycsaládos édesanyák
2021	orvos édesanyák	orvos édesapák	
2022	pedagógus édesanyák	pedagógus édesapák	

•

Az összehasonlító elemzés fontossága

•

A munkahelyi és családi élet összeegyeztethetősége jelentősen meghatározza a mindennapok tapasztalatait (Makra et al. 2012; Szalma et al. 2019). Különösen fontos téma ez az olyan munkavállalók esetében, akik az átlag populációnál nagyobb stressznek vannak kitéve a munkájuk természetéből adódóan (alváshiány, magas elvárások, érzelmileg és fizikailag megterhelő helyzetek, stb) (Firth – Cozens 2003:670). Előzetes kutatásaink megerősítik, hogy az orvos és a pedagógus foglalkozás mindenképpen ilyen munkának számít napjainkban. A két hivatáscsoportot a vállalkozók csoportjával vetjük össze, mely inkább egy rendkívül összetett és sokszínű foglalkozásforma, mint foglalkozás. A nők esetében azért fontos ezt a csoportot vizsgálni, mert az utóbbi években az innováció, a kockázatvállalás, az önálló cég alapítása és vezetése egyre hangsúlyosabbá vált, a nők körében pedig a gyermekvállalás után egy új lehetőségként került fel a munkaerőpiaci térképre. Vizsgálataink szempontjából éppen ezért kiemelten fontosak az anyavállalkozók, akiknek a vállalkozásalapítás a karrier és a család összehangolásában van segítségükre.

Fontos kiindulási pont, hogy az 1980-as évek óta felsőfokú végzettséggel rendelkezők között több a nő, mint a férfi, azonban a nők ezen előnye a munkaerőpiacon nem figyelhető meg. Vezető pozíciókban a nők aránya csupán 40,3 százalék, ahogy haladunk a szakképzettséget nem igénylő fizikai munkák felé, arányuk egyre jobban nő (Vajda 2014). Ez a felsőoktatás nem megfelelő szerkezetére utal, ugyanis vannak olyan területek, amelyek elnőiesedtek, ezáltal korlátozottak a kilátásaik a munkaerőpiacon. Éppen ilyen feminizált kérdéskörök az általunk újra vizsgálni kívánt területek, mint az egészségügyi, bölcsészeti, tanító- és óvóképzés, valamint a szociális terület (Nagy 2005). A nők iskolai végzettsége az elmúlt évtizedekben a férfiakét meghaladó mértékben emelkedett, ennek ellenére az alacsony iskolázottságúak körében továbbra is ők vannak többségben. 2016-ban a férfiak 30, a nők 36 százaléka legfeljebb alapfokú végzettségű volt, ami abból adódott, hogy a nők korösszetétele idősebb, és az idősek között gyakoribb az alacsony iskolázottság. Az érettségi nélküli szakmai oklevél az az iskolai végzettségi szint, ahol a férfiak aránya továbbra is jelentősen meghaladta a nőkéét. 2016-ban a férfiak 31, míg

a nők 35 százalékának volt az érettségi a legmagasabb végzettsége. (KSH, Mikrocenzus 2016: Iskolázottsági adatok)

A munka-család kérdéskörével kiemelten kell foglalkoznunk, mivel az egyén egyes erőforrásai, úgy, mint az idő, energia, végesek. Ha egy egyén több szerepnek kell, hogy megfeleljen egyidejűleg, az csökkenti az erőforrásait, amelyeket a szerepek ellátására tud fordítani, ez pedig szerepkonfliktus kialakulásához vezet, tartós stresszt okoz (Rizzo et al. 1970, 3). A munkahelyi stressz növekedésével természetesen erősödhet a munka-család konfliktus (Molnár – Orosz 2017:8).

Mindezekén túl a Covid-19 járvány, az emiatt bekövetkező munkakörülménybeli és munkaerőpiaci változások erőteljesen befolyásolták a munka-család konfliktus alakulását, melyet Susánszky és Ádám legfőképp a rossz anyagi helyzetben élő fiatalok esetében regisztrált. A szerzőpáros megállapította, hogy azokat, „akik anyagilag rosszabb helyzetben éltek, súlyosabban érintették a változások a munkahellyel, jövedelemmel, betegséggel kapcsolatos bizonytalanság, hisz a hatást azonnal érezhették, nem voltak tartalékok, amelyek egy ideig még biztosíthatták volna a megélhetést. Ennek lehet a következménye, hogy a munkában és a családban kialakult feszültségek is fölerősödnek az ő esetükben, és kihatnak a másik élettérben is.” (Susánszky – Ádám 2022:63)

•

A hivatáscsoportok bemutatása

•

Koncz (2005) háromféle női karriertípust különböztetett meg. Elsőként a *családi karriert*; azokat a nőket, akik otthon a négy fal védelmében a családgondozási feladatokat látják el, tehát főállású anyák. Ennek hátránya, hogy nem rendelkeznek önálló jövedelemmel, ez összefügg a kiszolgáltatottsággal, továbbá gyenge a társadalmi elismerésük. A második kategóriába azok a nők tartoznak, akik a *munkaerőpiaci karrier* elsődlegességét vallják, tehát a karriert tartják fontosabbnak. Ezek a nők általában iskolázottak, egyedülállóak vagy gyermektelenek vagy a gyermekük születését követően sem szakítják meg karrierjüket. Hátrány ennél a típusnál, hogy gondot jelent a családi szerep zavartalan ellátása, továbbá a munka túlhajszolásából adódó állandó stressz, később pedig kiégés is lehet a következmény. Előnyt jelent viszont az önálló jövedelem, az önmegvalósítás és a magas presztízs. A rendszerváltást követően készült statisztikák azt mutatták, hogy a gyermekes anyák nagyobb része vállalna inkább részmunkaidős állást (51,1 százalék), minthogy otthon legyen főállású anyaként (Pongrácz 2002). A harmadik kategória a *kettős kötődésű karrier*; azok a nők, akik ebbe a típusba tartoznak, mind a családi karriert, mind a munkaerőpiaci karriert előnyben részesítik, tehát anyák, akik ellátják a családgondozási feladatokat és mellette dolgozó nők is.

„A megfelelő szülő-gyermek kapcsolatot számtalan elem befolyásolja. Egy közülük a család helyzete, melynél elengedhetetlen tényező, hogy a gyermek mellett az anya is kellő biztonságban érezze magát. A legideálisabb esetben mindez úgy érhető el, ha az anyát és gyermekét érzelmi, fizikai és anyagi biztonság is körülveszi, vagyis az anya mellett az apa és más családtagok, a nagyszülők is részt tudnak vállalni a mindennapokban. Ebben a szerencsés helyzetben az édesanya gyakorlatilag folyamatosan képes erősíteni kapcsolatukat, mely segítségével gyermeke megfelelő ütemben fejlődhet tovább.” (Fűrész – Fail 2018/2:30)

VÁLLALKOZÓK

VÁLLALKOZÓNŐK

Bár a társadalmi normák jelentősen változtak, azt azonban továbbra is nehezen fogadják el, ha egy nő tölt be csúcspozíciót, inkább a férfiakat ismerik el vezetőnek. A kiválasztásnál a hasonló hasonlót vonz elv teljesül, amit a vezetők hoznak meg, akik továbbra is férfiak, ezzel csökkentik a bizonytalanságérzet kialakulását. Azonban a vezetőkre fókuszáló kutatások azt bizonyítják, hogy a nőknél jelentősebb magánéleti áldozattal jár az, ha vezetőkké akarnak válni. Az üvegplafon-jelenség meggátolja a nőket az előrejutásban, a női vezetők egy részének reakciója erre az önállóvá válás (Nagy 2005). Mindemellett az alulfoglalkoztatottságból is kiút a nők számára a vállalkozás alapítása. A rendszerváltás után jelentős mértékben megnövekedett a kis- és középvállalkozások, egyéni vállalkozók száma. Ennek egyik oka, hogy hirtelen bővültek a lehetőségek, a másik ok pedig, hogy nőtt a munkanélküliség, és egyre nehezebb volt alkalmazottként elhelyezkedni. A saját vállalkozás alapítása inkább a nőket ösztönözte, a férfiak önfoglalkoztatására alig volt hatással (Scharle 2000). Tehát az a sztereotípia, hogy mindez inkább férfiprivilegium, megdőlt, hiszen a nők nagyszámban alapítottak és alapítanak ma is cégeket. (Vajda 2014). A kétezres évek második felében a vállalkozók között a nők aránya 32 százalék volt. A női vállalkozók kevesebb alkalmazottat foglalkoztatnak, inkább kis-, illetve mikrovállalkozásba kezdenek, és két területen vannak leginkább jelen; a kereskedelem, valamint a szolgáltatás terén (Horváth 2006). Alacsony vállalkozói aktivitást eredményez a nők körében a hagyományos nemi szerepeken alapuló neveltetésük, a sztereotípiák, előítéletek és az ebből származó önbizalomhiányuk, továbbá a háztartással és családdal kapcsolatos terheltségük. Ezenfelül többségük kényszerként éli meg a vállalkozóvá válást, az önfoglalkoztatást rengetegen akkor választják, amikor munkanélkülivé válnak, továbbá amikor alkalmazotti viszonyból „alvállalkozóvá” kényszerülnek (Laczkó 2012; Horváth 2006). Mégis, a kényszer ellenére is a nők megkaphatják vállalkozóként azt

a rugalmasságot (munkaidőben, munkahelyszínen), amit alkalmazottként nem élvezhettek, ez főleg a kisgyermekes anyák számára lehet vonzó, de a vállalkozói életforma akár nehezítheti is a munka és magánélet közti harmóniát (Vajda 2014).

A vállalkozónők egy kevésbé ismert és kevésbé vizsgált csoportja a „mompreneurök”, azaz az anyavállalkozók csoportja. Ők azok a vállalkozónők, akiknél a család és a karrier összehangolása a vállalkozásalapítás egyik fő motivációja és akiknél a tevékenység is gyakran kapcsolódik olyan hagyományos női tevékenységekhez, mint a főzés, gondoskodás, nevelés, ápolás. A mompreneur mozgalom az 1990-es években indult el az Egyesült Államokból, amely világszerte segítette az anyavállalkozók hálózatosodását. A mozgalom elindulása óta az Egyesült Államokban és Kanadában körülbelül 6-7 millió nő vállalkozó kapcsolódott be. Bár átfogó vizsgálatok nem születtek a mompreneurökről, az adatok azt mutatják, hogy Kanadában minden negyedik-ötödik kisvállalkozást nők alapítják, akiknek a 80 százaléka kisgyermekes anyja. (Csurgó idézi: Richomme-Huet-Vial, 2014)

VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK

A vállalkozóvá válás folyamatában Erikson–Goldthorpe (1992) öt hatást – hierarchia, átörökítés, szektor, vonzás és taszítás (pozitív és negatív affinitás) – különböztet meg. Az átörökítési hatás valószínűsége különösen magas a szolgáltatói (service), a vállalkozói és a mezőgazdasági önálló osztályok esetében. A vállalkozók esetében az átörökítési hatás azt feltételezi, hogy a vállalkozó apák nagyobb mértékben képesek felruházni utódaikat a szükséges tőkével ahhoz, hogy azok megtarthassák apjuk pozícióját. A vállalkozói osztályba való bejutás korlátozottabb más osztálypozíciókból, azaz a szolgáltatói osztályból, mely az osztályok közötti társadalmi távolságon, illetve kulturális különbségeken alapul. (Róbert 1999:405)

A rendszerváltás utáni időszakban fontos volt a vállalkozóvá válást megelőző munkatapasztalat, melynek lényege abban állt, hogy a megfelelő tőkét és

forrásokat a vállalkozói karrier megkezdése előtt alkalmazottként az egyén felhalmozta, amit hasznosítani tudott a vállalkozóvá válásánál. Ezeknek az erőforrásoknak két fajtáját különböztették meg: 1. technikai, szakmai tapasztalat, tudás, know-how; 2. az alkalmazotti státuszban megszerzett kapcsolati tőke, amely később a vállalkozói pozícióban felhasználható. (Róbert 1999:407) Mára a vállalkozást megelőző alkalmazotti lét nem magától értetődő, feltételezhető, hogy nem játszik már akkora szerepet a 2020-as években, mint a rendszerváltás utáni időszakban.

A kutatásokon kívül néhány pilot kezdeményezés indult a vállalkozó édesapák bemutatására, munkájuk megismerésére. Az egyik ilyen kezdeményezés a Férfiak Klubja nonprofit közhasznú szervezet által 2018-ban útnak indított Vállvetve Apával program, melynek népszerűsítésében a FIVOSZ partneri szerepet vállalt. Június harmadik vasárnapját követő hétfőn, azaz apák napját követően az édesapák beviszik magukkal a munkahelyükre a gyermeküket. Ez azért nagyon fontos, mert az édesapák – főleg a vállalkozók – életük egy jelentős részét olyan helyen töltik, amiről a gyerekeik nagyon keveset, vagy egyenesen semmit sem tudnak. A kezdeményezés középpontjában az apa-gyerek kapcsolódás áll. A cél az, hogy amennyire csak lehet, minden édesapa avassa be a gyerekeit abba a munkába, amit végez.¹

1 <https://fivosz.hu/apak-napja-vallvetve-apaval/>

ORVOSOK

ORVOSNŐK

Az orvoslás olyan hivatás, ami művelőitől nagyfokú azonosulást kíván a pályával kapcsolatban, illetve tárgyának speciális jellegében különbözik más foglalkozásoktól (Sági 2002). A stressz számos negatív következménnyel jár, pszichés és szomatikus megbetegedésekhez, kiégéshez vezethet. Szervezeti szinten ez teljesítménycsökkenésben és a munkahelyről való hiányzásban nyilvánulhat meg, tehát a stressz negatív individuális hatásai kihatnak a betegellátás színvonalára is (Ádám et al. 2009:1452). Az orvosi hivatás egyik kritikus időszaka maga a pályakezdés, amikor a gyakori ügyelet mellett a rezidenseknek a rutin hiányával, bizonytalansággal is meg kell küzdeniük. Egyes kutatások a pályakezdéshez kapcsolódó stressz hatását vizsgálják az orvosnők várandósságaira, szüléseire nézve (Phillips 2000; Levey 2001; Palepu és Herbert 2002. idézi: Györffy et al. 2004, p. 322). A feszültségek azonban nemcsak a munkahelyhez kapcsolódó jelenségekből adódnak, a munkahely és családi élet összehangolhatósága is jelentős szerepet játszik a személyes egészség alakulása szempontjából.

Magyarországon 2020-ban a KSH adatai alapján² 37 188 orvos dolgozott, az orvosnők a teljes orvospopuláció 57,9 százalékát tették ki (21 532 fő). Az orvosi szakma „elnőiesedése”, melynek Magyarországon tanúi vagyunk, nem egyedülálló eset, hanem egy világszerte megfigyelhető jelenség (Györffy Zsuzsa et al. 2013:1951). A 2020-as adatok alapján megállapítható, hogy életkor tekintetében a fiatalabb orvosnők korcsoportja a legnépesebb; a 29 éven aluli orvosnők korcsoportja tette ki az összes női orvos 15,6 százalékát (3 349 fő), a 30-34 éves korosztály a 12,9 százalékát (2778 fő), a többi korcsoport aránya 8-9 százalék körül mozog. Ez alól kivételt képez a 60-64 évesek korcsoportja, akik az összes dolgozó orvosnő 10,6 százalékát tették ki (2293 fő), valamint a 70 éven felüliek korcsoportja, 7,4 százalékkal (1588 fő). Az orvosnők 41,22 százaléka dolgozott a Közép-

2

KSH: 4.1.2.2. A dolgozó orvosok száma korcsoport, nem, megye és régió szerint
https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0045.html

magyarországi régióban, 24,72 százaléka a Dunántúli nagyrégióban, 7,13 százaléka Észak-Magyarországon, 25,84 százaléka pedig az Alföldön.

ORVOS FÉRFIAK

2020-ban a KSH adatai alapján az orvos férfiakra a következő adatokat látjuk: 37 188 orvos dolgozott, a férfi orvosok a teljes orvospopuláció 42,1 százalékát tették ki (15 656 fő). A nemek ilyen jellegű megoszlása Magyarországon a korábbi években is jellemző volt, a KSH adatsora alapján elmondható, hogy 2011-ben a fiatal (26–29 éves) korosztályban az orvosnők aránya a kétszerese volt a férfi kollégáikénak. Életkor tekintetében a fiatalabb férfi orvosok korcsoportja a legnépesebb; a 29 éven aluli orvosok korcsoportja teszi ki az összes férfi orvos 11,85 százalékát (1 855 fő), a 30-34 éves korosztály a 11,78 százalékát (1 844 fő). A 35-49 évet betöltötték korcsoportjában figyelhető meg a legalacsonyabb létszám, ezek a korcsoportok az összes férfi orvos mindössze 8-9 százalékát teszik ki. Az 50-54 évet betöltötték korcsoportjától kezdve szolid emelkedést láthatunk létszám tekintetében; az 50-54 évet betöltötték a férfi orvosok 10,13 százalékát jelentik (1 586 fő), az ennél idősebb korcsoportok aránya pedig már végig 9-10 százalék körül mozog, egészen a 70 éves, vagy annál idősebb férfi orvosok kategóriájáig. A férfi orvosok 37,54 százaléka dolgozott a Közép-Magyarországi régióban (5 877 fő), 26,55 százalék a Dunántúl nagyrégióban (4 156 fő), 7,70 százalék Észak-Magyarországon (1 206 fő), 26,73 százalék pedig az Alföldön (4 185 fő).

PEDAGÓGUSOK

PEDAGÓGUSNŐK

A pedagógus édesanyákra fókuszáló korábbi kutatások kevésnek és hiányosnak mondhatóak. A nyugat- és a kelet-európai szocialista országokban egyaránt az 1960-as években alakult ki az a helyzet, hogy a pedagógusi állások nagyobb részét nők töltötték be, illetve az iskolák tanári karaiban is a nők kerültek túlsúlyba. Buda Béla 1996-os tanulmányában – áttekintve ennek a jelenségnek a történetét – arról számol be, hogy a pedagóguspályát sokan olyan munkakörnek tekintették, amelyben a nők jól helyt tudnak állni, hiszen ez illeszkedik biológiai és pszichológiai adottságaikhoz, ebből fakadóan pedig nem problémaként értelmezték a kialakult helyzetet. Az 1960-as évek végére, az 1970-es évek elejére viszont jelentős irodalom született arról a kérdésről, hogy a felnövekvő gyermekek fejlődésére milyen hatással lesz az, ha az őket a hétköznapi életben körülvevő felnőttek nagy része nő, vagyis kevesebb férfi vesz részt a nevelésükben (Buda 1996:431). A „pedagóguspálya elnőiesedése” kifejezés ilyen módon rendszerint negatív konnotációban jelent meg, miközben napjainkra már annak az álláspontnak a szakirodalma is gazdagabb lett, amely vitatja ezt a közhelyet, és a nők oktatásban való szerepvállalásának pozitív hatásaira hívja fel a figyelmet (pl. Buda 1996, Thun 2005, Rédei – Sáfrány 2019). A nők nagyobb aránya a pedagógusi pályán azonban nem csak a jelenség diákokra való hatása miatt fontos, vizsgálatra érdemes téma: a pedagógusok nemi összetétele magának a pedagógusi rétegnek az általános tapasztalatait is számos módon befolyásolja. A magyar pedagógusnők munkaerőpiaci helyzetét Thun Éva szerint alapjaiban határozza meg az oktatás történetéből eredeztethető „patriarchális viszonyok között kialakult szakmai gondolkodásmód” (Thun 2005, idézi Borbáth – Horváth 2012). Ez határozza meg a pedagógusképzés és munka mindennapjait, szakmai gondolkodásmódját, szellemi közegét, miközben ezzel nincs összhangban az a tény, hogy javarészt nők tevékenykednek a pályán (Borbáth – Horváth 2012). Borbáth Katalin áttekintése nyomán azt állíthatjuk, hogy a magyar pedagógiai szakirodalomban a „pedagóguspálya elnőiesedése” kifejezés

gyakran axiómaként jelenik meg. A nők magas arányát a pedagóguspályán egészen aktuális adatokkal érzékeltetve, elég egy pillantást vetni a KSH által közölt adatokra: a 2020/2021-es tanévben aktív 164 438 pedagógus 82,0 százaléka volt nő, ez az arány pedig már a 2001/2002-es tanévben is 80 százalék fölött volt.³

PEDAGÓGUS FÉRFIAK

A férfiak háttérbe szorulása az oktatás területén fokozatosan ment végbe. A nők megjelenése a tanítás területén a 19. században kezdődött (Jacobi 2020:57), a pedagógus szakma elnőiesedése pedig a 20. században vált tagadhatatlanná (Buda 1996). Amellett, hogy a köztudatban mára teljesen elfogadottá vált e jelenség, az átmenet, ami a férfi pedagógusok háttérbe szorulását eredményezte, nem maradt kritikuskok nélkül.

Kovács Edina saját kutatásának alapját a TELEMACHUS 2014 (TEachers' LEarning Motivation and ACHievement in Eastern Part of Hungary Survey) adatbázis biztosította, ami 1056 pedagógus válaszadó adatait tartalmazza. A mintában a férfiak aránya 16,8 százalék volt. A Kovács által elemzett adatok arról tanúskodnak, hogy a pedagógusok pályaelhagyási szándéka két tényezővel; a pedagógusok nemével és életkorával mutat összefüggést. A kutatási adatok szerint az életkor előrehaladtával jellemzőbb, hogy a pálya iránti elkötelezettség nő. (Kovács 2018:120) Ami a nemek közti különbséget illeti, a férfiak között sokkal jellemzőbb volt (csaknem egyharmados arányban), hogy új foglalkozás választásán gondolkodtak (Kovács 2018:122). Ennek hátterében a pedagógusszereppel való elégedetlenség, az alacsony kereset állhat, de Kovács igyekezett további összefüggést felfedezni a válaszadók neme és az általuk betöltött oktatási szint alapján. E változók összetettebb vizsgálata után a szerző azt a konklúziót vonta le, hogy az általános iskolai

3 Központi Statisztikai Hivatal 23.1.1.3. A köznevelési és a szakképző intézményekben alkalmazott pedagógusok és oktatók feladatunként: https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0003.html (Letöltés dátuma: 2022. 05.21.)

oktatók esetében igaznak bizonyult az a kijelentés, miszerint a férfiak kevésbé érzik magukénak a pedagógusi pályát, szerepet, a középiskolai tanárok körében viszont megfigyelhető egy nemtől független réteg, aki elégedetlen a munkahelyével és az általa választott pályával, ezáltal a váltást fontolgatja (Kovács 2018:127).

A férfiak párválasztásával kapcsolatban megfigyelhető, hogy szignifikánsan jellemzőbb volt rájuk a diplomás házastárs választása a női pedagógusokhoz képest. Az idősebb pedagógus férfiak háromnegyede választott diplomás társat, a fiatalabbak esetén ez az arány 87,5 százalékos volt. A diplomás pár választásának jelenségén belül az is jellemző volt, hogy a férfi pedagógusok pedagógus végzettségű házastársat választottak, ami a pedagógusnők esetében kevésbé volt jellemző: csak egyötödük választott tanári diplomával rendelkező párt (Kovács 2018:104). Az a tény, hogy a férfi pedagógusok közül sokan választanak hasonló végzettséggel rendelkező társat, fakadhat abból, hogy pártalálási esélyeik a képzésük során, illetve később a munkahelyükön vagy a továbbképzéseken is kedvezőbbek. Abból, hogy a férfi pedagógusok számára szemmel láthatóan fontosabb az élettárs magasabb iskolai végzettsége, a szerző azt a következtetést is levonja, hogy a férfi pedagógusok saját társadalmi státuszukat és/vagy a pedagógus hivatás presztízsét magasabbra értékelik, mint a pedagógusnők (Kovács 2018:112).

Módszertan

Másodelemzésünk a KisMackó Alapítvány korábbi éveinek a kutatási eredményein, illetve az adatok összehasonlító elemzésén alapszik. Éppen ezért jelen tanulmány követi az eredeti kutatás struktúráját, az egyes kutatási lábak módszertanai megegyeznek, melyet az alábbi táblázat szemléltet.

A MÁSODELEMZÉS RÉSZEI

A MÁSODELEMZÉS RÉSZE	FORRÁS	VIZSGÁLAT ÉVE	CÉLCSOPORT	ELEMSZÁM
A vizsgált hivatáscsoportok gyermekvállalási jellemzői	KisMackó Alapítvány édesanya adatbázis	2011-2019	vállalkozó édesanyák	6712
		2011-2021	orvos édesanyák	3347
		2011-2022	pedagógus édesanyák	20078
A férfiak gyermekvállalási jellemzői a hivatáscsoportokon belül	KisMackó Alapítvány édesanya adatbázis	2011-2020	vállalkozó édesapák	9467
		2011-2021	orvos édesapák	2347
		2011-2022	pedagógus édesapák	6192
A vizsgált hivatáscsoportok nagymintás eredményeinek összevetése	KisMackó Alapítvány telefonos kérdőívész adatbázisa	2019	vállalkozó édesanyák	1000
		2021	orvos édesanyák	1000
		2022	pedagógus édesanyák	1000
A vizsgált hivatáscsoportok fókuszcsoportos eredményeinek összevetése	KisMackó Alapítvány fókuszcsoportos interjúk	2019	vállalkozó édesanyák	8
		2021	orvos édesanyák	8
		2022	pedagógus édesanyák	8
A vizsgált hivatáscsoportok fókuszcsoportos eredményeinek összevetése	KisMackó Alapítvány fókuszcsoportos interjúk	2020	vállalkozó édesapák	8
		2021	orvos édesapák	8
		2022	pedagógus édesapák	8

A KisMackó Alapítványnak 2011 óta állt rendelkezésére adat a szülő édesanyákról, ezért az elemzés során minden egyes célcsoport esetében a 2011-es év a legkorábbi vizsgált év, míg a legkésőbbi az adott vizsgálati év (lásd a fenti ábrát). Ennek köszönhetően a „bemeneti” év esetében ugyanarra az évre tudunk megállapításokat tenni, míg a vizsgálat másik végpontja az adott vizsgálati év előtti év összehasonlításán alapul.

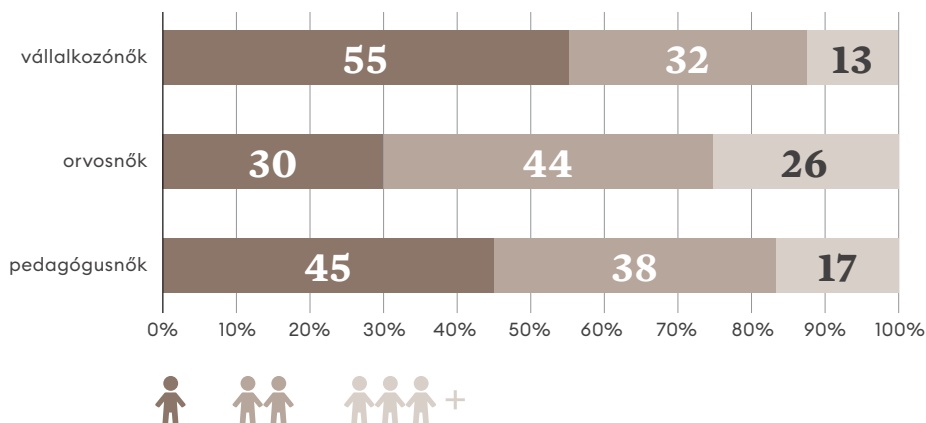
A vizsgált
hivatáscsoportok
gyermekvállalási
jellemzői

Avállalkozónők, orvosnők és pedagógusnők alap családi demográfiai adatait a KisMackó Alapítvány adatbázisaiból nyertük ki, ezen hivatáscsoportok jellemzőit hasonlítjuk össze jelen fejezetben.

AZ ÉDESANYÁK GYERMEKEINEK SZÁMA

Általános helyzetképet a három vizsgált hivatáscsoporton belül a meglévő gyermekek számával tudunk adni. Az egyes csoportok között eltérés tapasztalható; míg a legrugalmasabbnak tekinthető vállalkozónők csoportjának több mint a felének (55 százalékának) van csupán egy gyermeke, a praktizáló orvosnők között vannak legkevesebb arányban az egygyermekes családok és körükben legnagyobb arányúak a nagycsaládosok. Míg az orvosnők bő negyede (26 százaléka) nagycsaládos, addig a vállalkozónők csupán 13 százalékaról mondható el ugyanez. A pedagógusok körében is legtöbbször az egy gyermekes édesanyák vannak, továbbá nagy többségükről (38 százalékukról) elmondható, hogy két gyermeket nevelnek.

AZ ÉDESANYÁK GYERMEKEINEK SZÁMA – SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS,
N₂₀₁₁₋₂₀₁₉VÁLLALKOZÓNŐK=6712, N₂₀₁₁₋₂₀₂₁ORVOSNŐK=3347, N₂₀₁₁₋₂₀₂₂PEDAGÓGUSNŐK=20078

ELSŐ GYERMEK SZÜLETÉSÉNEK KITOLÓDÁSA – ELŐNYBEN A VÁLLALKOZÓK

A gyermekvállalásnál a nők átlagos életkora egyre inkább kitolódik, a 21. század második évtizedében jóval később születik meg a legelső gyermek a családban. A szülőképes kor legtermékenyebb időszaka, főként a diplomások körében a húszas évek első feléről a harmincas évek elejére tolódik ki. Ma átlagosan a magyar nők életében az első gyermek születése 29,17⁴ éves korra tehető, mely a felsőoktatásban tanuló nők esetében további évekkel kitolódhat. A nők idejét, amennyiben alapszakot végeznek 3, de meseterképzés esetében akár 5 évig is a tanulás töltheti ki. Ez idő alatt kevesen vállalnak gyermeket, melynek oka lehet, hogy kevesen rendelkeznek ekkor biztos vagyoni háttérrel. Az iskolát követően pár év munkaerőpiaci tapasztalat és versenyképes fizetés megszerzése után megalapozhatnak egy anyagilag kevesebb bizonytalansággal járó gyermekvállalást.

Az első gyermek vállalása kiemelkedően fontos, hiszen a gyermekvállalás legjobb reklámját maga a gyermek jelenti. Emellett máig működik az a társadalmi reflex, hogy kéne egy testvér a már meglévő gyermek mellé. (Kardosné Gyurkó 2018/2:12)

A vizsgált csoportokon belül a vállalkozónők azok, akik átlagosan a legfiatalabb korban vállalják első gyermeküket, azonban esetükben fordított tendencia mutatkozik, mint a másik két vizsgált foglalkoztatáscsoportban. Bár mindhárom vizsgálati csoportban a legjellemzőbb, hogy az édesanyák 25 és 29 év között vállalják első gyermeküket, kimagasló arány, hogy a vállalkozónők negyede 18 és 24 éves kora között szüli első gyermekét, míg a másik két csoportban ez az arány jóval 10 százalék alatti.

A vállalkozónők 2011-ben 29,6 éves korukban, 2019-ben átlagosan 28,2 éves korukban szülik az első gyermeküket, tehát egy „fiatalodás” mutatkozik a vizsgálati évek végpontjainál. Ezzel szemben mind az orvosnők, mind

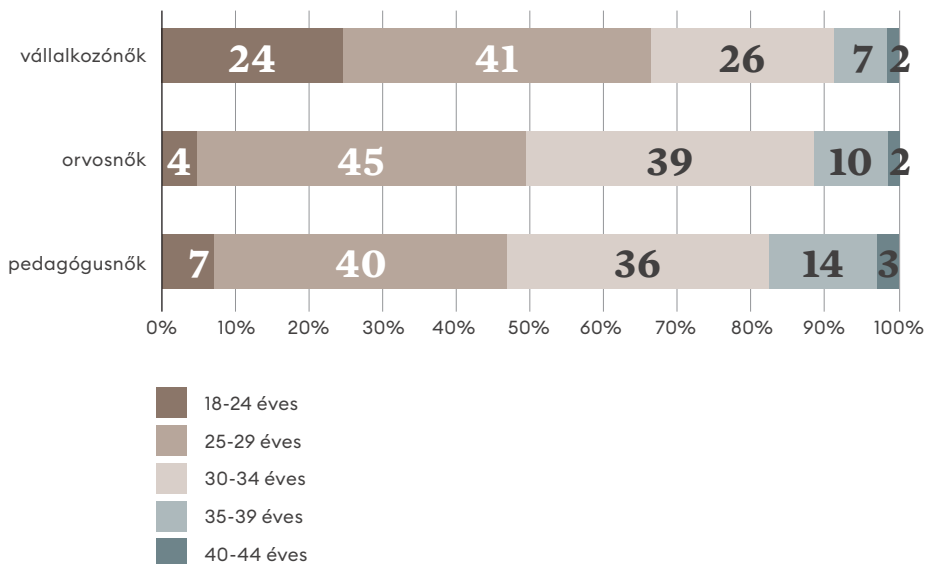
4 KSH: Élveszületések az anya és az újszülött főbb jellemzői szerint
(https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html)

a pedagógusnők esetében az életkorok kitolódása figyelhető meg: az orvosnők 2011-ben 30,8 éves korukban, 2020-ban átlagosan 31,1 éves korukban szülik az első gyermeküket, a pedagógusnők 2011-ben 29,6 éves korukban, tíz évvel később pedig átlagosan 30,3 éves korukban.

Az orvosnők és a pedagógusnők magasabb életkora feltételezhetően a (biztos⁵) tanulmányi időszak hosszúsága miatt későbbre esik. A KSH szerint az első gyermek megszületésének átlagos életkorához képest az előbbi vizsgált csoport 2,3 évvel, míg az utóbbiak esetében 1,5 évvel későbbre tolódik.

AZ ÉDESANYÁK ÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEK SZÜLETÉSEKOR

– SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS, N_{2011-2019VÁLLALKOZÓNŐK}=6712, N_{2011-2021ORVOSNŐK}=3347,
N_{2011-2022PEDAGÓGUSNŐK}=20 078

AZ ÉDESAPA FOGLALKOZÁSI CSOPORTJA ÉS ANNAK HATÁSAI A GYERMEKVÁLLALÁSRA

A szülők munkaerőpiaci helyzete nagyban befolyásolja a gyermekvállalási hajlandóságot: a hosszabb távon biztos munkahellyel rendelkező szülők gyermekvállalással kapcsolatos döntéseit pozitív irányba tereli. Általános demográfiai tény továbbá, hogy a nagyon magas, illetve a nagyon alacsony jövedelműek körében magasabb a gyermekvállalási hajlandóság. Az adatbázis a jövedelemszintet nem tartalmazza, azonban foglalkozási főcsoportokat rögzít, aminek a segítségével a szülők kombinált foglalkozási csoportjaiból tudunk következtetéseket levonni.

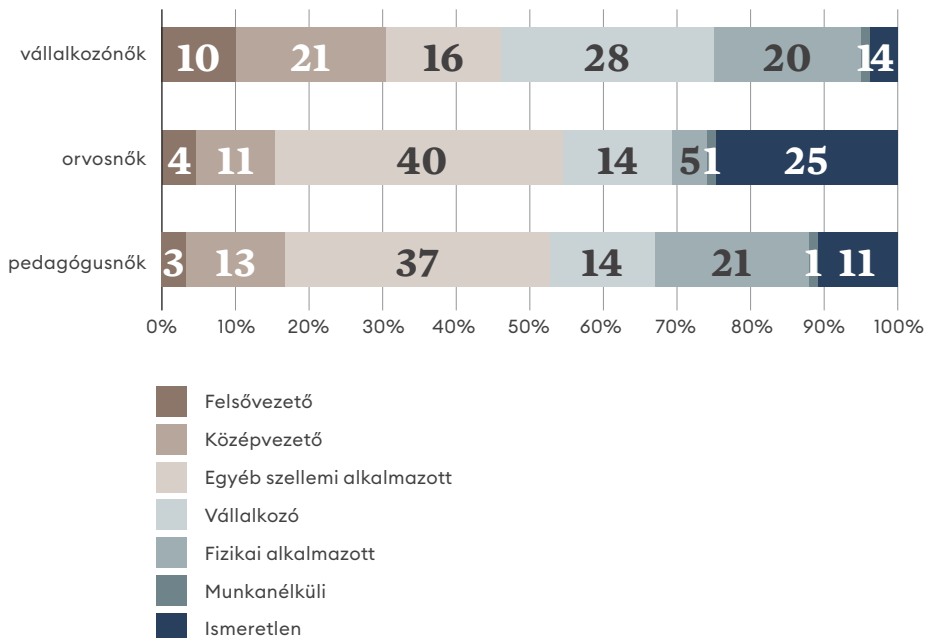

Első körben az egyes hivatáscsoportokon belül vizsgáltuk, hogy az édesanyák társai mely foglalkozási főcsoportba tartoznak. Az orvos és pedagógus édesanyák párjainak foglalkozása hasonul egymáshoz; az orvosnők negyede nem kívánta elárulni gyermeke édesapjának foglalkozását, ez a válaszmegtagadás a pedagógusok körében is magas, de csupán fele olyan arányú (11 százalék), mint az orvosokénál. A legszembetűnőbb eltérés a fizikai alkalmazott kategóriában érzékelhető: az orvosnők 5 százalékának, míg a pedagógusnők ötödének fizikai alkalmazott a párja. Mivel minden ötödik vállalkozónő gyermekének édesapja is fizikai alkalmazott, feltételezhető, hogy az orvosnők válaszmegtagadásának hátterében az édesapa ezen foglalkozása bevallásának megtagadása állhat, bizonyos részük ide tartozhat.

AZ ÉDESANYÁK PÁRJAINAK FOGLALKOZÁSI FŐCSOPORTJA

– SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS, N_{2011-2019VÁLLALKOZÓNŐK}=6712, N_{2011-2021ORVOSNŐK}=3347,

N_{2011-2022PEDAGÓGUSNŐK}=20 078

Az édesapa státusza és beosztása jelentősen meghatározza azt, hogy milyen korán vállalnak gyermeket a családok és a párok.

A leginkább azon pároknál, családoknál tolódtott ki a gyermekvállalás, ahol az édesapa felsővezetőként dolgozik, itt mindkét felet befolyásolhatja a karrierben való előrelépés, valamint a pozíció megtartása.

A SZÜLŐK KOMBINÁLT FOGLALKOZTATÁCSOPORTJÁN BELÜL AZ ÉDESANYÁK ÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEK SZÜLETÉSEKOR – ÁTLAGÉLETKOR,

N_{2011-2019VÁLLALKOZÓ}NŐK=6712, N_{2011-2021ORVOS}NŐK=3347, N_{2011-2022PEDAGÓGUS}NŐK=20078

ÉDESAPA BEOSZTÁSA	ÉDESANYA FOGLALKOZÁSA/ÁTLAGÉLETKORA		
	Pedagógus	Orvos	Vállalkozó
Felsővezető	31,3	31,8	29,7
Középvezető	30,5	31,4	29,7
Egyéb szellemi alkalmazott	30,8	30,8	29,6
Vállalkozó	30,5	30,8	28,6
Fizikai alkalmazott	30,0	31,4	27,7
Munkanélküli	29,7	30,3	29,4
Ismeretlen	30,7	31,0	27,6
Minta átlagos értéke	30,6	31,0	28,9

TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK

A gyermekvállalás területi különbségei a szülő nők körében is megjelennek. Településtípus alapján és régiós bontásban elvégeztük a mintában szereplő édesanyák tekintetében az első gyermekük születés kori átlagéletkorának és a meglévő gyermekeik számának összevetését.

Területi megoszlás alapján megállapítható, hogy 2020-ban az orvos édesanyák negyede (23 százaléka) él a fővárosban, harmada (30 százaléka) megyeszékhelyen, 17 százaléka városban, míg 30 százaléka községben. Mindezek alapján a teljes lakosságra vonatkozó adatokhoz képest jelentős mértékű eltolódás látható a megyeszékhelyek felé.

2021-ben a pedagógus édesanyák 14 százaléka él a fővárosban, 24 százaléka megyeszékhelyen, harmada (33 százaléka) városban, míg 29 százaléka községben. Ez alapján elmondható, hogy a pedagógusok lakhely szerinti eloszlása egyenletes, a teljes lakosságra vonatkozó adatokhoz hasonlóan. Amennyiben ezeket az eredményeket idősorosan vizsgáljuk, kismértékű, de nem számottevő eltéréseket láthatunk, a lakóhely szerinti eloszlás az évek során is kiegyenlített.

A mintában szereplő édesanyák átlagéletkora az első gyermekük születésénél településtípus szerint alapvetően kétféle mintázatot mutat. A vállalkozónők esetében a 2011-es évhez képest minden településtípusban csökkent az anya első gyermekének születés kori átlagéletkora. Míg 2011-ben a fővárosban élő vállalkozónők átlagosan 30,4 éves korukban születték az első gyermeküket, 2019-re ez 29,2 évre csökkent. A megyeszékhelyeken és a városokban pedig 1,7 évvel csökkent az édesanyák életkora az első gyermek születésekor.

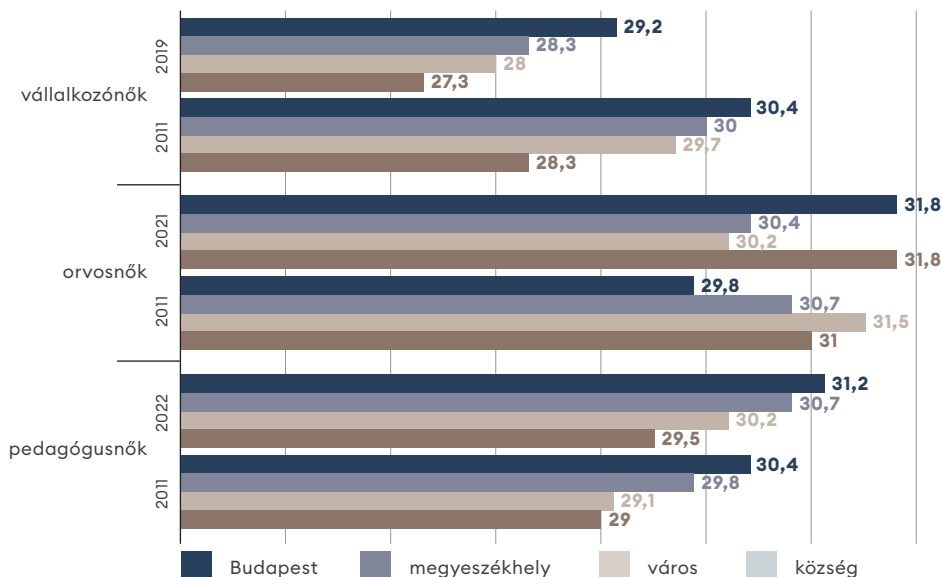
Az orvos és a pedagógus édesanyák átlagéletkorának változásának iránya és mértéke az első gyermek születésénél megegyezik. A vizsgálati évek végpontjainak vizsgálatakor megállapítható, hogy mindkét csoportban emelkedett az édesanyák átlagéletkora az első gyermek születésénél.

Az orvos édesanyák átlagéletkorát vizsgálva első gyermekük születésekor a településtípus tükrében, szembetűnő különbségeket láthatunk. Míg 2011-ben a Budapesten élők átlagéletkora 29,8 év volt, 2020-ra ez 2 évvel kitolódott és már 31,8 évesen születték meg első gyermeküket. Kivételes tendencia, hogy míg

2011-ben a városban élő orvosnők első gyermek születés kori átlagéletkora volt a legmagasabb (31,5 év), 2020-ra ez az arány megfordult és a legalacsonyabb lett: 30,2 évesen születték a városi orvosnők az első gyermeküket.

A pedagógus édesanyák esetében míg 2011-ben a Budapesten élők első gyermek születés kori átlagéletkora 30,4 év volt, 2021-re ez 0,8 évvel kitolódott, és már 31,2 évesen születték az első gyermeküket. A tendencia a kisebb településen élők körében is hasonló: minél kisebb településen élnek a pedagógusok, annál inkább igaz, hogy az édesanyák fiatalabbak első gyermekük születésénél. A legnagyobb eltérést a városokban tapasztaltuk: míg 2011-ben a városokban élők első gyermek születés kori átlagéletkora volt az egyik legalacsonyabb (29,1 év), ez az arány nőtt a legjobban és 2021-re meghaladta a 30 éves kort, ekkor születték a városokban élő pedagógusnők az első gyermeküket.

AZ ÉDESANYÁK TELEPÜLÉSTÍPUS SZERINTI ÁTLAGÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEKÜK SZÜLETÉSÉNÉL, A HIVATÁSCSOPORT VIZSGÁLATI ÉVÉBEN ÉS 2011-BEN – ÁTLAGÉLETKOR, N_{2011-2019VÁLLALKOZÓNŐK}=6712, N_{2011-2021ORVOSNŐK}=3347, N_{2011-2022PEDAGÓGUSNŐK}=20078

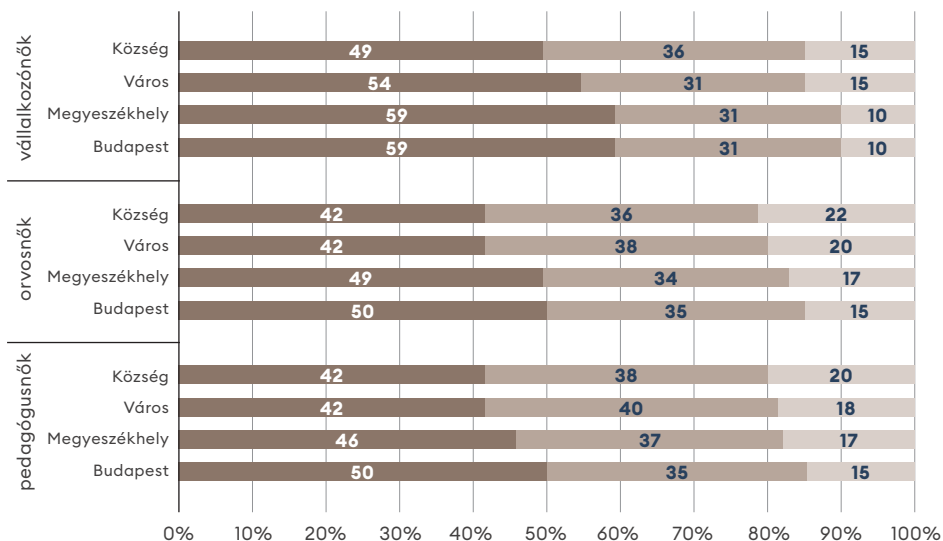

A gyermekszámot vizsgálva a településtípusokon elmondható, hogy a vizsgált három hivatáscsoport nem mutat nagy eltérést egymáshoz viszonyítva. Általános tendencia, hogy minél kisebb településtípuson él az édesanya, annál inkább igaz, hogy több gyermeke születik. Mindhárom foglalkozáscsoportban a fővárosban az édesanyák felének vagy több mint felének egy gyermeke van, és a nagycsaládok legnagyobb arányban a községekben vannak jelen.

GYERMEKSZÁM ALAKULÁSA AZ EGYES TELEPÜLÉSTÍPUSOKON

– SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS, N₂₀₁₁₋₂₀₁₉VÁLLALKOZÓNŐK=6712, N₂₀₁₁₋₂₀₂₁ORVOSNŐK=3347,

N₂₀₁₁₋₂₀₂₂PEDAGÓGUSNŐK=20 078

A vállalkozónők esetében a legkevesebb átlagos gyermekszámot Baranya megyében regisztráltuk, míg az orvosnők esetében ez Jász-Nagykun-Szolnok megyére volt igaz. A pedagógusnők esetében nincs ennyire egyértelműen kiugró megye, a legalacsonyabb átlagos gyermekszám az 1,7, ami több megyére jellemző. Legmagasabb átlagos gyermekszám a vállalkozónők esetében Győr-Moson-Sopron megyére igaz, az orvosnők esetében Békés és Fejér megyére, míg a pedagógusok esetében Pest megyére.

AZ ÉDESANYÁK MEGYÉK SZERINTI ÁTLAGOS GYERMEKSZÁMA

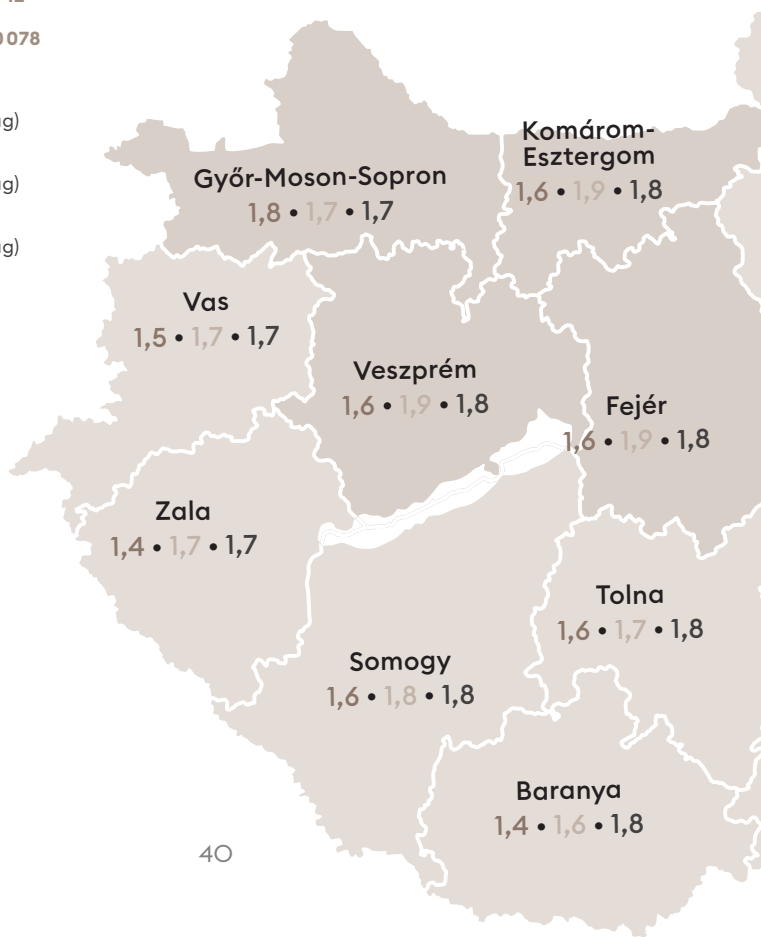
- ÁTLAG,

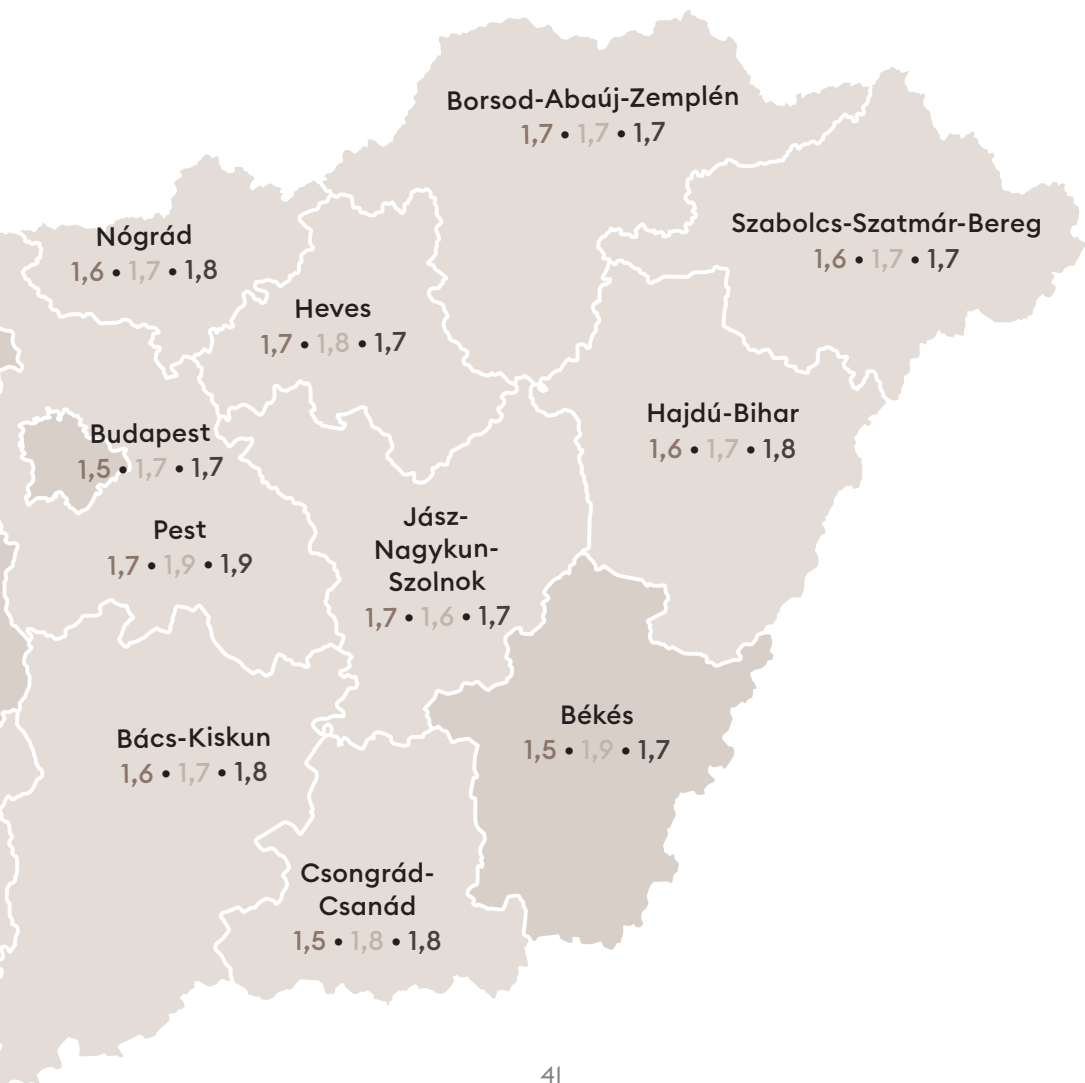
N₂₀₁₁₋₂₀₁₉VÁLLALKOZÓNŐK=6712

N₂₀₁₁₋₂₀₂₁ORVOSNŐK=3347

N₂₀₁₁₋₂₀₂₂PEDAGÓGUSNŐK=20078

- Vállalkozónők
gyerekszáma (átlag)
- Orvosnők
gyerekszáma (átlag)
- Pedagógusnők
gyerekszáma (átlag)

•

A férfiak gyermekvállalási jellemzői a hivatás- csoportokon belül

•

A második fejezetben kísérletet teszünk arra, hogy ugyanezen hivatáscsoportokban megvizsgáljuk, hogy a férfiak jellemzői mennyiben térnek el a női kollégáik mintázataitól.

AZ ÉDESAPÁK GYERMEKEINEK SZÁMA

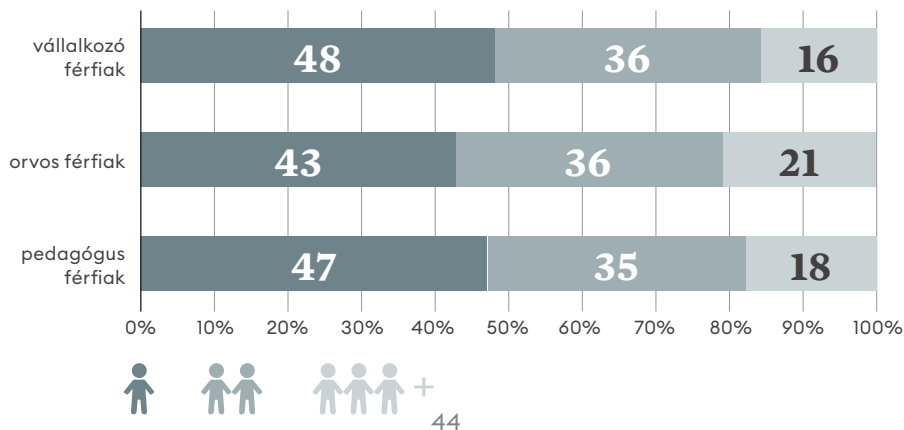
A három hivatáscsoport között nem mutatkozik drasztikus eltérés; a legtöbb édesapának mindhárom csoporton belül egy gyermeke született az adott vizsgálati év időpontjáig. A vállalkozók és a pedagógusok csoportján belül a férfiak és a nők gyermekvállalási hajlandósága is megegyezik. A vállalkozó és a pedagógus édesapák gyermekeinek édesanyjainak átlagosan 1,7 gyermeke született a vizsgálat időpontjáig, míg az orvos édesapáknak átlagosan 1,8 gyermeke van.

A legtöbb egygyermekes édesapa a vállalkozók, míg a legtöbb nagycsaládos édesapa az orvosok köréből kerül ki.

További nagyobb foglalkozáscsoportbéli különbség az orvosok körében mutatkozik: míg az orvos édesanyák szűk harmada (30 százalék), addig az orvos édesapák 43 százaléka vállalt egy gyermeket.

AZ ÉDESAPÁK GYERMEKEINEK SZÁMA – SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS,

N_{2011-2020VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK} = 9467, N_{2011-2021ORVOS FÉRFIAK} = 2347, N_{2011-2022PEDAGÓGUS FÉRFIAK} = 6192

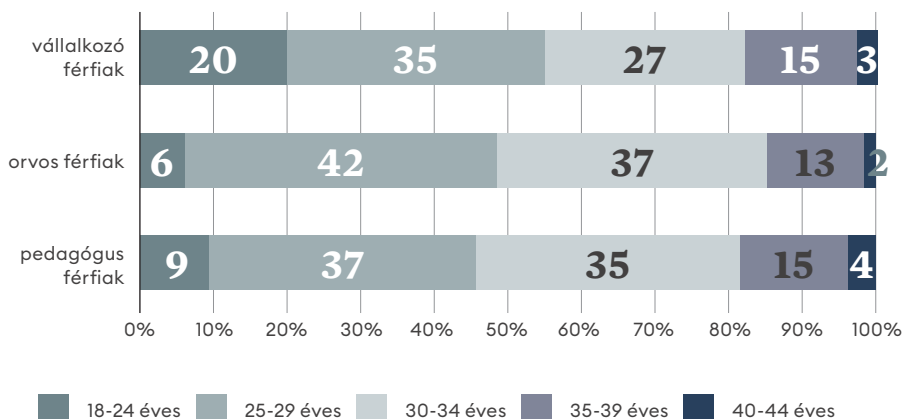
AZ ÉDESANYÁK ÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEK SZÜLETÉSÉNÉL AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN

Az édesapák vizsgálatakor is megállapítható, hogy a vállalkozó édesapák párpai szülnék a legnagyobb arányban a legfiatalabb korcsoportban: 18 és 24 éves koruk közt. Nincs eltérés a nőkkel való összevetés során, viszont a vállalkozók esetében sokkal fiatalabb életkorban születik meg az első gyermek. Az anya életkora az első gyermek születésekor vélhetően hatással van az átlagos gyermekszámra is, ám az édesapák esetében némileg meglepő eredményt tapasztaltunk: azon édesanyák, akik 24 éves korukig bezárólag életet adtak első gyermeküknek, átlagosan 1,5 gyermeket szültek, valamint akik 25 és 29 éves koruk között születték meg első gyermeküket, némileg több (1,6) gyermeknek adtak életet az adatfelvétel időpontjáig.

Mindemellett így is – minden hivatáscsoporton belül – a 25-29 éves korcsoportba tartozó szülőtárs édesanyáknak születik a legnagyobb arányban az első gyermekük.

AZ ÉDESANYÁK ÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEK SZÜLETÉSÉNÉL AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN – SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS,

N_{2011-2020VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK}=9467, N_{2011-2021ORVOS FÉRFIAK}=2347, N_{2011-2022PEDAGÓGUS FÉRFIAK}=6192

AZ ÉDESANYÁK FOGLALKOZÁSI CSOPORTJA ÉS ANNAK HATÁSAI A GYERMEKVÁLLALÁSRA AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN

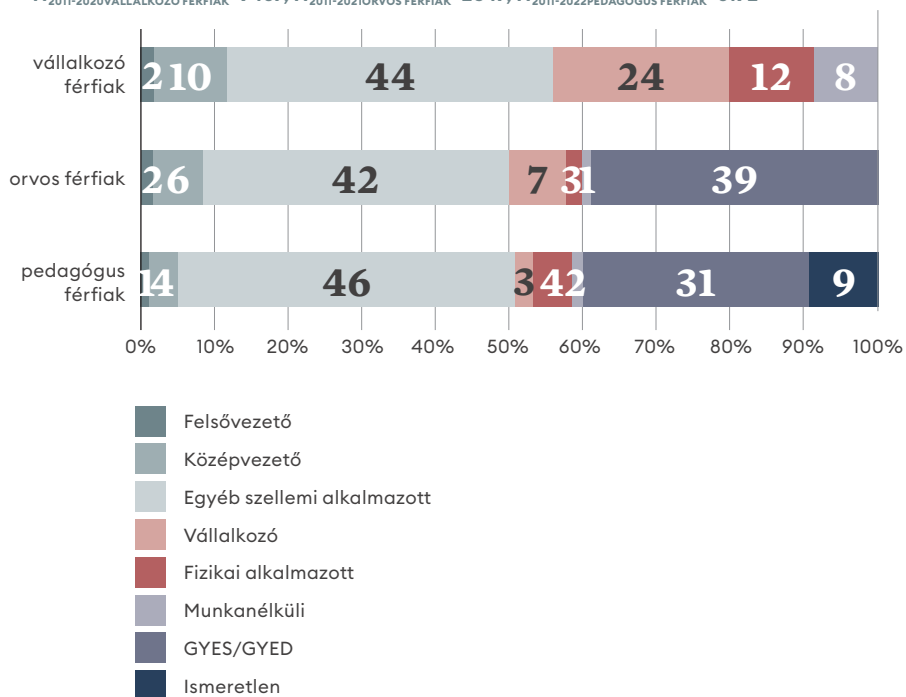
Jelen alfejezetben azt vizsgáltuk, hogy az édesapa párjának foglalkozási csoportja hogyan hat a gyermekvállalásra. Első körben az egyes hivatáscsoportokon belül néztük meg, hogy az édesanyák mely foglalkozási főcsoportba tartoznak. A csoportokba tartozók párijai körében nem volt válaszmegtagadás, mindhárom csoport esetében dominálnak a szellemi alkalmazottak, amely nem mutat különbséget az édesanyák csoportjaival szemben. A legszembetűnőbb adat a vállalkozó férfiak esetében mutatkozik: ezen édesapák negyedének szintén vállalkozó a párja. Mindhárom hivatáscsoportban a felsővezető édesanyák rendkívül alacsony arányban vannak jelen és a középvezető édesanyák jelenléte is 10 százalék alatti.

A vállalkozó édesapák vizsgálata során, a szülők kombinált foglalkozási csoportjainak összevetésekor megállapítottuk, hogy akkor a legmagasabb az átlagos gyermekszám, amikor a vállalkozó édesapa vállalkozó édesanyával vállal gyermeket. Ezen családokban a vizsgálat időpontjáig átlagosan 1,6 gyermek született, ezzel szemben a legkisebb ez a szám (1,5) középvezető édesanya esetén. Az orvos édesapák esetében a legtöbb gyermek akkor született, amikor vállalkozó, középvezető vagy felsővezető édesanyával vállalt gyermeket, ezekben az esetekben az átlagos gyermekszám 1,8. Legkisebb gyermekszámot pedig azokban az esetekben regisztráltunk, ahol az édesanya fizikai alkalmazottként tevékenykedett.

A harmadik vizsgált hivatáscsoporton belül a legtöbb gyermek akkor született, amikor a pedagógus édesapa szellemi alkalmazott édesanyával vállalt gyermeket: ezekben az esetekben az átlagos gyermekszám 1,6. Legkisebb gyermekszámot pedig azokban az esetekben regisztráltunk, ahol az édesanya felsővezető vagy munkanélküli volt. Ezekben az esetekben az átlagos gyermekszám 1,4 volt.

AZ ÉDESANYÁK FOGLALKOZÁSI FŐCSOPORTJA AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN – SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS,

N₂₀₁₁₋₂₀₂₀VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK =9467, N₂₀₁₁₋₂₀₂₁ORVOS FÉRFIAK =2347, N₂₀₁₁₋₂₀₂₂PEDAGÓGUS FÉRFIAK =6192

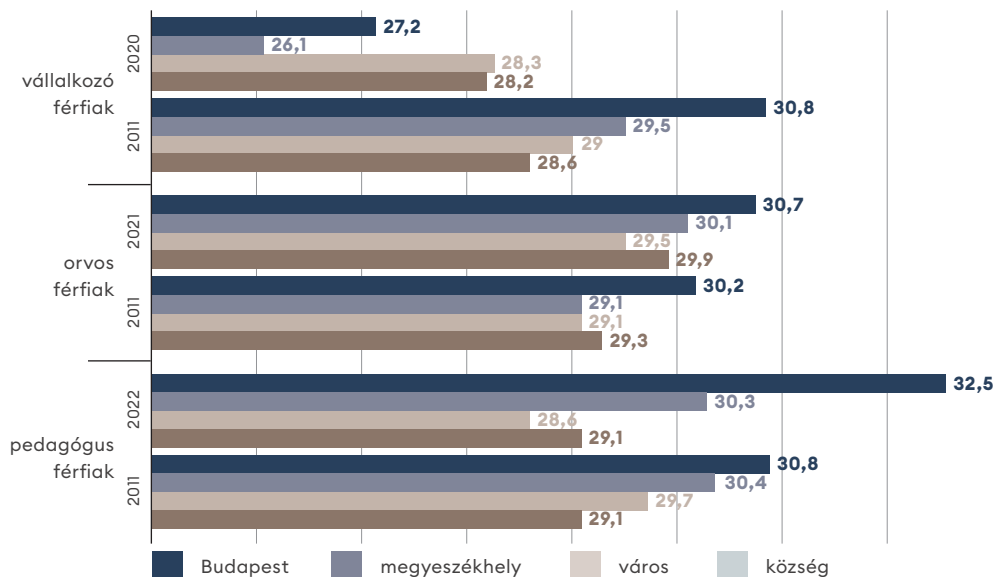

TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK

A vizsgálati évek végpontjai között jelentős változások történtek az édesanyák átlagéletkorát tekintve: összességében elmondható, hogy ugyanazt a tendenciát tapasztaljuk a vállalkozó férfiakon belül, mint a nőknél; a vállalkozó édesapák gyermekeinek édesanyjai átlagosan fiatalabban vállalták első gyermeküket 2019-ben, mint 2011-ben. Minden típusú településen csökkent az első gyermek vállalásakor az átlagéletkor, ám a legkiemelkedőbb változásokat Budapesten, illetve a megyeszékhelyeken regisztráltuk: előbbi esetében 3,6 évvel, míg utóbbinál 3,4 évvel csökkent az édesanyák átlagos életkora az első gyermek születésekor. A másik két hivatáscsoportban ennek az ellenkezőjét véltük felfedezni: 2011-ben az orvos férfiak és a pedagógus férfiak párpai is fiatalabb korban vállalták az első gyermeküket minden vizsgált településtípus esetében.

A ÉDESANYÁK TELEPÜLÉSTÍPUS SZERINTI ÁTLAGÉLETKORA AZ ELSŐ GYERMEKÜK SZÜLETÉSÉNÉL AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN, A HIVATÁSCSOPORT VIZSGÁLATI ÉVÉBEN ÉS 2011-BEN – ÁTLAGOS MEGJELENÍTÉS

N_{2011-2020VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK}=9467, N_{2011-2021ORVOS FÉRFIAK}=2347, N_{2011-2022PEDAGÓGUS FÉRFIAK}=6192

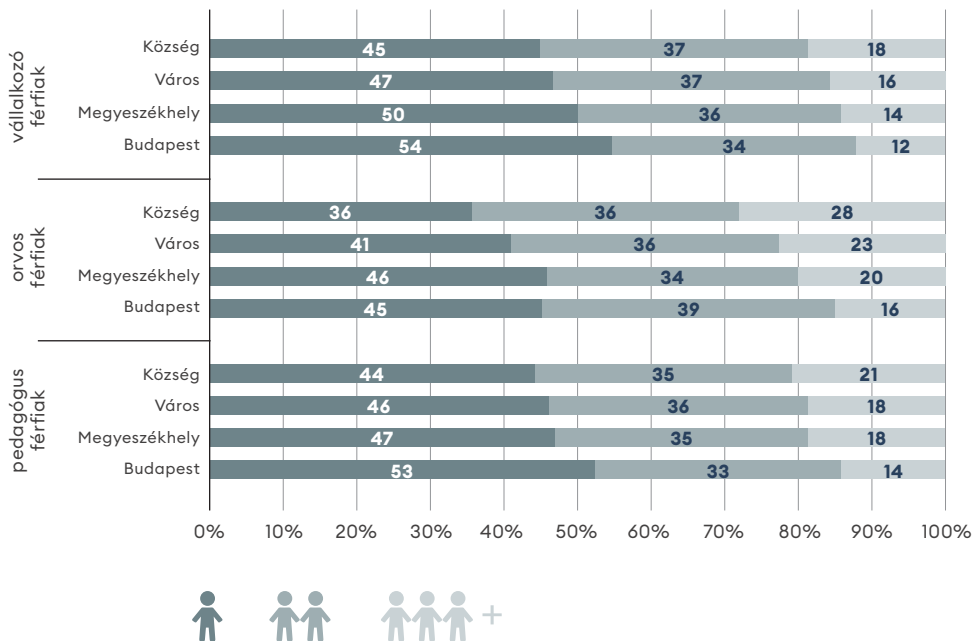

A gyermekszámot vizsgálva a településtípusokon elmondható, hogy a három hivatáscsoport nem mutat nagy eltérést egymáshoz viszonyítva, összevetve az édesanyák ugyanezen vizsgálatával sincs számottevő különbség. Az édesapák körében is általános tendencia, hogy minél kisebb településtípuson él a gyermeke édesanyja, annál inkább igaz, hogy több gyermeke születik. Mindhárom csoportban jellemzően a fővárosban az édesanyák felének vagy több mint felének egy gyermeke van és a nagycsaládosok legnagyobb arányban a községekben vannak jelen.

A GYERMEKSZÁM ALAKULÁSA AZ ÉGYES TELEPÜLÉSTÍPUSOKON

– SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS, N₂₀₁₁₋₂₀₂₀VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK=9467, N₂₀₁₁₋₂₀₂₁ORVOS FÉRFIAK=2347,

N₂₀₁₁₋₂₀₂₂PEDAGÓGUS FÉRFIAK=6192

Összességében azt tapasztaltuk, hogy az édesapák nem bírnak nagymértékben eltérő gyermekvállalási szokásokkal, ám a gyermekszám és a szülőtárs átlagos életkora az első gyermek vállalásakor mutat némi eltérést az egyes megyékben. Az átlagos gyermekszám a vállalkozó édesapák körében Budapesten a legkisebb (1,6), míg Hajdú-Bihar megyében a legnagyobb (1,8). Érdekes, hogy az egyes megyékben nem a gazdasági fejlettség mértékétől, vagy az országon belüli területi elhelyezkedéstől függ az átlagos gyermekszám a vállalkozást vezető édesapák körében, hiszen Budapestet Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – melyek egymástól merőben eltérő jellemzőkkel bírnak – követi. Az orvos édesapák esetében a legmagasabb átlagos gyermekszámot (2,1) Komárom-Esztergom- és Pest megyében regisztráltuk, míg a legalacsonyabbat (1,7) Baranya megyében.

Ugyanezen értékek a pedagógus édesapák körében pedig három másik megyében jelennek meg: a legmagasabb átlagos gyermekszám (1,9) Békés és Nógrád megyében mutatkozik, míg a legalacsonyabb (1,6) Szabolcs-Szatmár megyében.

AZ ÉDESANYÁK MEGYÉK SZERINTI ÁTLAGOS GYERMEKSZÁMA AZ ÉDESAPÁK HIVATÁSCSOPORTJÁNAK TÜKRÉBEN

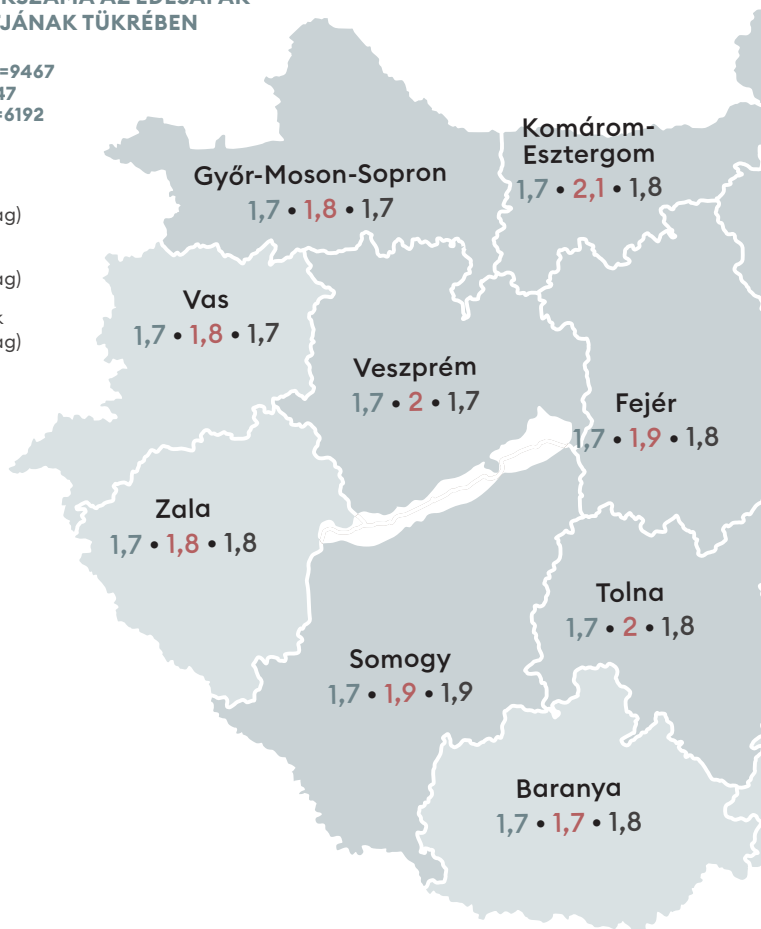
- ÁTLAG,

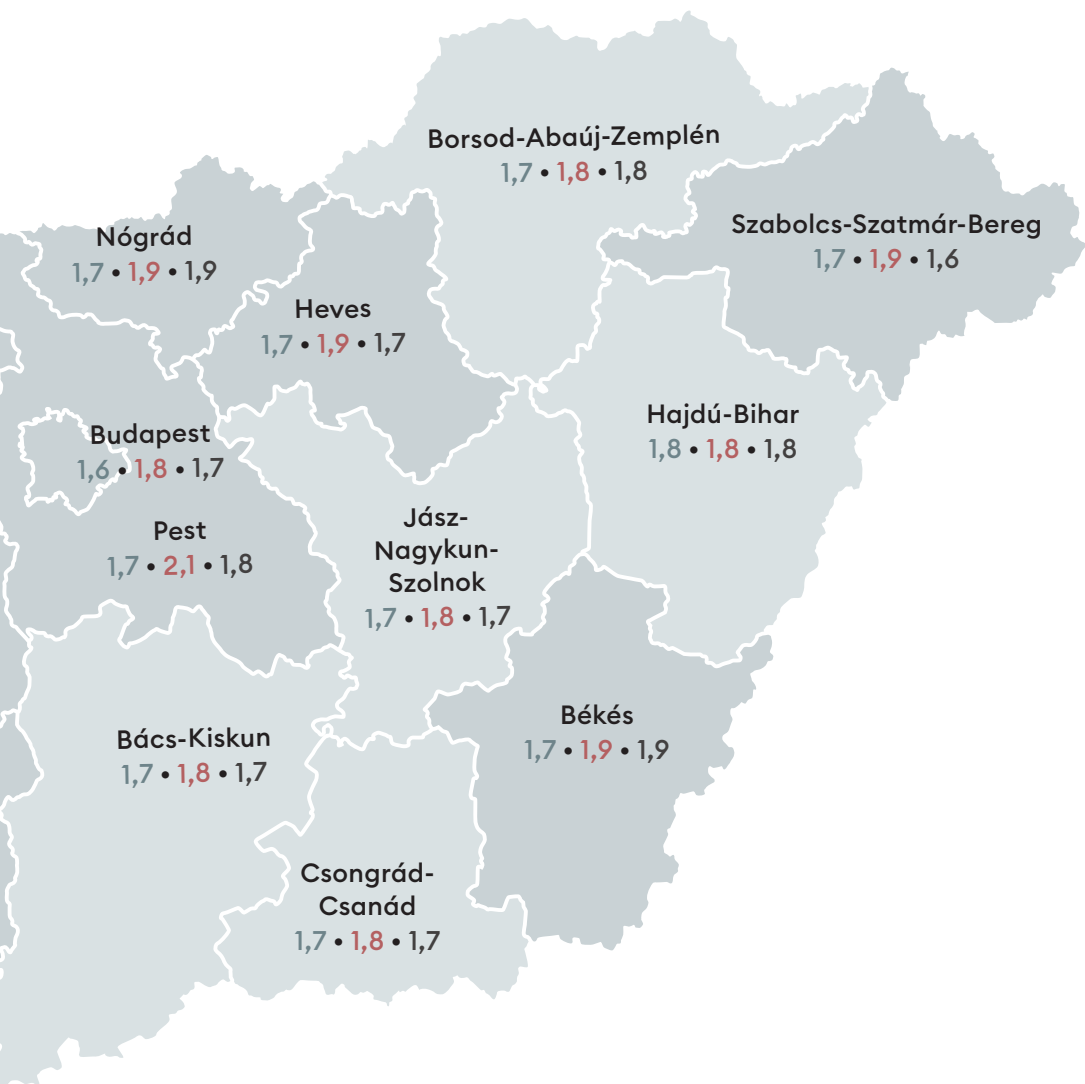
N_{2011-2020VÁLLALKOZÓ FÉRFIAK}=9467

N_{2011-2021ORVOS FÉRFIAK}=2347

N_{2011-2022PEDAGÓGUS FÉRFIAK}=6192

- Vállalkozó férfiak
gyerekszáma (átlag)
- Orvos férfiak
gyerekszáma (átlag)
- Pedagógus férfiak
gyerekszáma (átlag)

A vizsgált
hivatus-
csoportok
nagy mintás,
telefonos
kérdésének
eredményei

2019

óta minden vizsgált hivatáscsoporton belül nagymintás kutatásra is sor került az édesanyák körében.

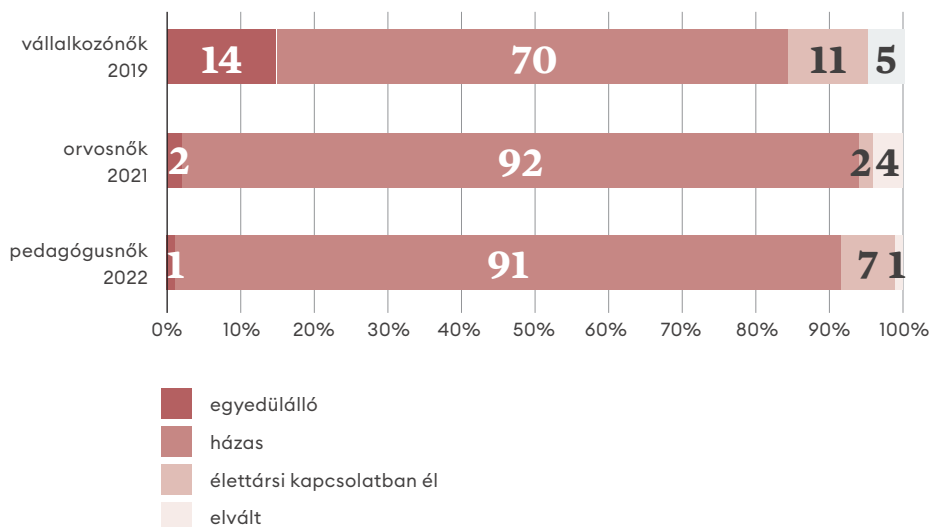
Elsősorban területi elhelyezkedés alapján 1000 olyan édesanyát kérdeztünk meg, akik az elmúlt tizenkét éven belül születték gyermeküket. Őket számítógéppel támogatott telefonos kérdőívezés segítségével vizsgáltuk. A kérdőíves felmérés a vizsgált célcsoportok mennyiségileg kifejezhető véleményének bemutatását tette lehetővé.

A kérdőíves kutatás során az adott hivatáscsoport a munka és a család-alapítás, valamint a hivatás és gyermekvállalás összeegyeztethetőségének vizsgálatát tűztük ki célul. A kutatások során voltak ismétlődő kérdések, melyek lehetőséget biztosítottak arra, hogy összehasonlító elemzést készítsünk.

KIEGÉSZÍTŐ DEMOGRÁFIAI ADATOK

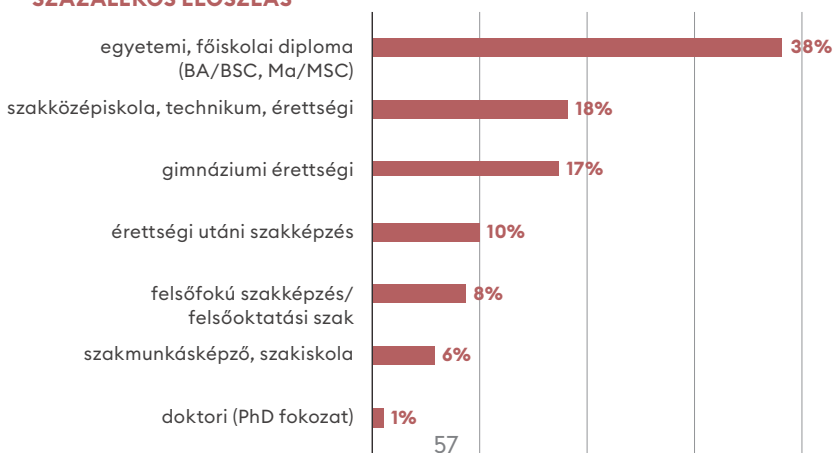
Az elmúlt tizenkét évben szült édesanyák többségére a házasságon alapuló hagyományos családmodell volt igaz mindhárom hivatáscsoportban. A vállalkozó édesanyák családszerkezete tér el ettől nagyobb mértékben: 70 százalékuk házas és 14 százalékuk egyedülálló, ami extrém magas a többi édesanyához képest. A válás is az ő körükben a legmagasabb, 5 százalékuk családi státuszáról mondható el ez. A válás legkevésbé a pedagógus édesanyákra jellemző.

AZ ÉDESANYÁK CSALÁDI ÁLLAPOTA, HIVATÁSCSOPORTONKÉNT N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

Az orvosok és a pedagógusok hivatásukból adódóan rendelkeznek felsőfokú végzettséggel. A vállalkozó édesanyák bő harmadára (38 százalékára) igaz, hogy egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkeznek.

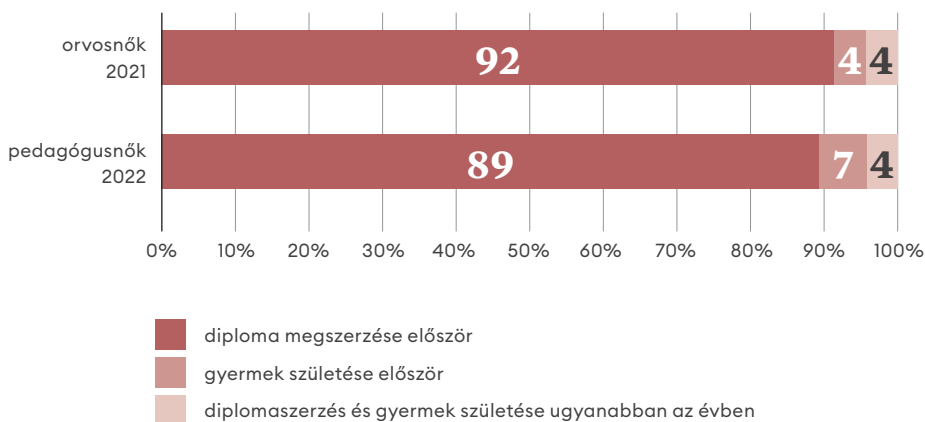
A VÁLLALKOZÓ ÉDESANYÁK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE, N₂₀₁₉=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

DIPLOMASZERZÉS ÉS GYERMEKVÁLLALÁS

Az orvosnők és a pedagógusnők esetében vizsgáltuk, hogy mely életesemény volt előbb jelen az életükben: a diplomaszerzés vagy a gyermekvállalás, esetleg egy időben volt a kettő. Mindkét csoportra jellemző, hogy az abszolút többségük előbb elvégezte az egyetemet és csak azután alapított családot. Minimális eltérés, hogy a pedagógusnők esetében 3 százalékponttal magasabb azok aránya, akik előbb szültek gyermeket, minthogy megszerezték volna a végzettségüknek megfelelő diplomát.

DIPLOMASZERZÉS ÉS GYERMEKVÁLLALÁS ÉLETESEMÉNYEK SORRENDJE, HIVATÁSCSOPORTONKÉNT N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

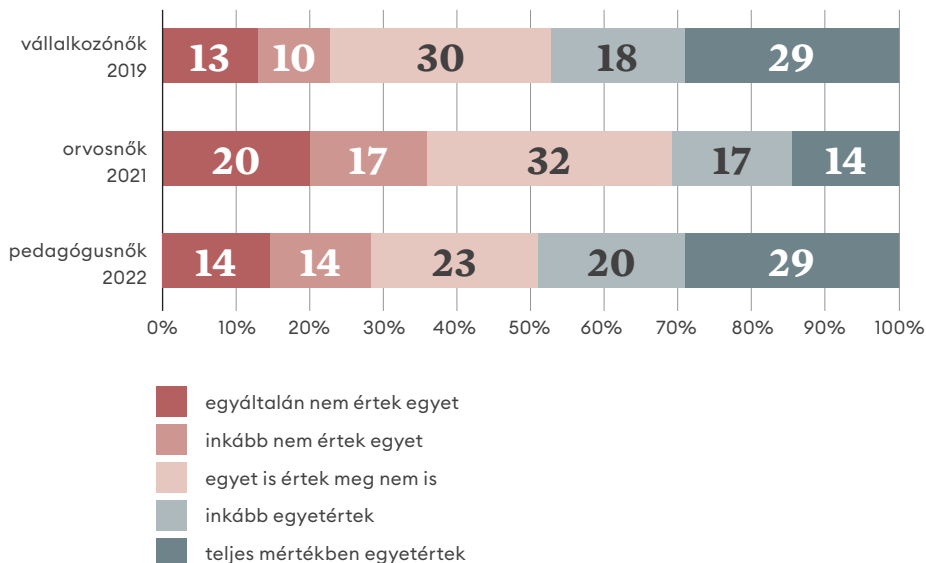

GYERMEKVÁLLALÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITŰDÖK

Mind a vállalkozónőknek, mind az orvosnőknek, mind a pedagógusnőknek számos állítást sorakoztattunk fel annak érdekében, hogy értékeljék, mennyire értenek egyet az adott kijelentéssel. A gyermekvállalással és a hivatással kapcsolatos attitűdállítások egy részét minden egyes hivatáscsoportnak értékelniük kellett, így jelen fejezetben ezek összehasonlítását el tudtuk végezni.

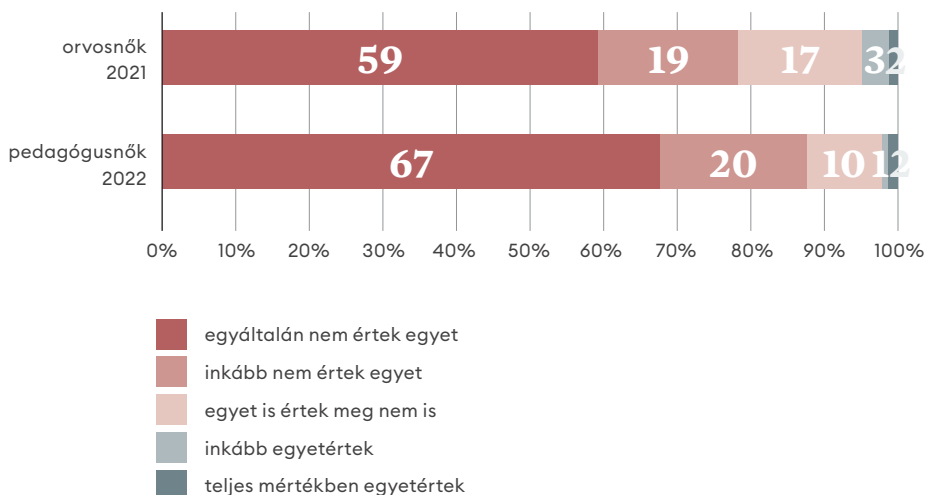
A vállalkozónők és a pedagógusnők hasonlóan gondolkoznak azzal kapcsolatban, hogy egy családnak előbb kell megteremtenie a biztos egzisztenciát és utána kell gyermeket vállalnia. Mindkét hivatáscsoport fele egyetért az állítással. Az orvosnők harmada nem tudott dönteni, azonban 37 százalékuk esetében erőteljesen látható, hogy nem ért egyet ezzel a kijelentéssel, azaz szerintük nem szükséges a biztos egzisztencia a gyermekvállaláshoz.

„ELŐBB KELL MEGTEREMTENI A BIZTOS EGZISZTENCIÁT, ÉS UTÁNA KELL GYERMEKET VÁLLALNI” N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

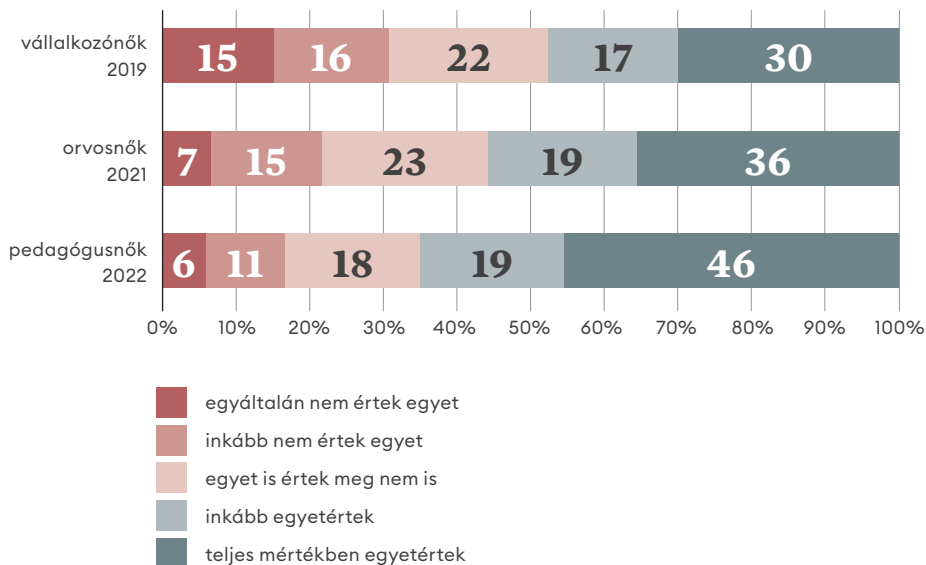
Ezen kijelentést megerősítve az orvosnők és a pedagógusnők jelentős aránya nem ért egyet azzal, hogy még az egyetemi évek alatt kell gyermeket vállalni, hogy a diploma megszerzése után a munkájára tudjon koncentrálni az ember. Az orvosnők 78 százaléka, a pedagógusnők 87 százaléka vélekedik így.

MÉG AZ EGYETEMI ÉVEK ALATT KELL GYERMEKET VÁLLALNI, HOGY A DIPLOMA MEGSZERZÉSE UTÁN A MUNKÁJÁRA TUDJON KONCENTRÁLNI AZ EMBER. N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

Fontos kérdéskör, hogyha megszületett a kívánt gyermek, az édesanyára mekkora teher nehezedik, illetve a gyermeknevelésben mennyire van csak ő jelen. A pedagógusnők 65 százaléka egyetértett azzal, hogy a párjával azonos mértékben van jelen a gyermeknevelésben. Az orvosnők esetében ez az arány alacsonyabb, de még így is a csoport több mint felére igaz, hogy az édesapákkal közösen, azonos mértékben vannak jelen a gyermeknevelésben. A vállalkozónők értettek legkevésbé egyet az állítással, a csoport harmadára nem igaz a kijelentés.

**„A GYERMEKNEVELÉSBEN A PÁROMMAL EGYÜTT,
AZONOS MÉRTÉKBEN VAGYUNK JELEN.” N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS**

A hivatásbeli különbségek miatt az orvosnők közel fele, a pedagógusok harmada gondolja úgy, hogy egy orvosnő/pedagógusnő csak akkor vállaljon gyermeket, ha van segítsége a gyermekek ellátásában.

MAYA GABEIRA

SURFISTA

Hasta una vez una niña a la que le encantaban las olas, pero no se quedaba en las que puedes chapotear en la orilla, ni tampoco las que se ven desde los muelles. A ella le encantaban las olas supermegagigantes y quería convertirse en la superheroina del surf.

—Otra vez no, Maya —le decía su madre cuando se iba a la playa—. Siempre estás mojada y pensando fijo, y además todos los que surfean son hombres!

Pero a Maya no le importaba. Surfear era su pasión.

—Pero más los vide a ellos que se acomodaban —contestaba.

Empezó a viajar por el mundo; buceó las olas más grandes en Australia, Hawái, Portugal y Brasil. Maya tomaba el primer vuelo que la llevara a la siguiente gran ola. Una vez, en Sudáfrica, surfó una ola de cañón metro de altura, la más alta que haya subido jamás cualquier mujer surfista. También ganó casi todas las principales competiciones y se convirtió en la surfista mejor pagada del mundo.

Se imaginó, un día que estaba surfando en Portugal, una ola le tregó por sorpresa. El muro de agua le aplastó y le sumergió por completo. Maya se rompió varios huesos y estuvo a punto de ahogarse antes de que un amigo la rescatara y le proporcionara los primeros auxilios. Después de un accidente tan aterrador, la mayoría de gente tendría miedo al agua y pensaría en cambiar de profesión. Pero Maya no.

Tan pronto se recuperó volvió a la misma playa de siempre.

—Me encanta —afirmó—. Las olas aquí son grandísimas.

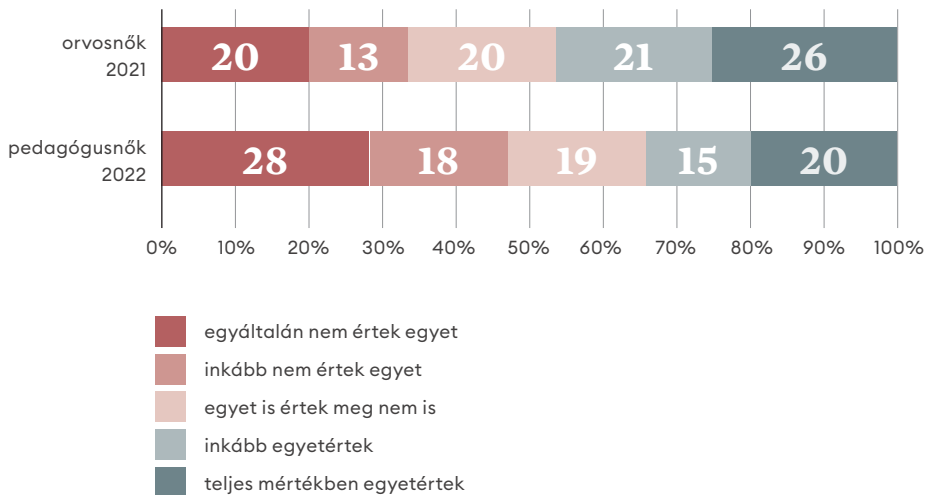
NACIÓ EL 10 DE ABRIL DE 1987

BRASIL

• 186 •

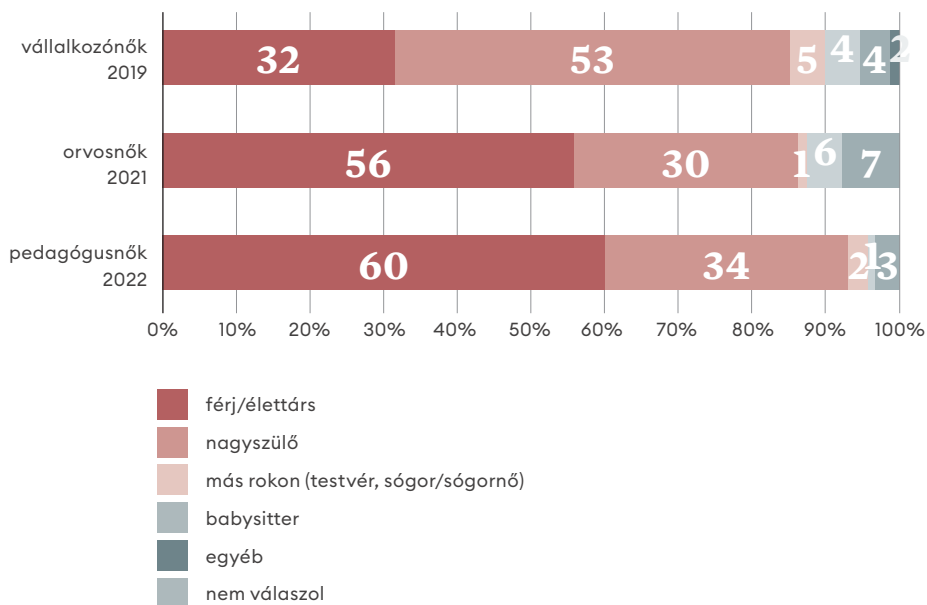

**EGY ORVOSNŐ/PEDAGÓGUSNŐ CSAK AKKOR VÁLLALJON GYERMEKET, HA VAN SEGÍTSÉGE A GYERMEKEK ELLÁTÁSÁBAN.
(PL. APA, NAGYSZÜLŐ, BABYSITTER) N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS**

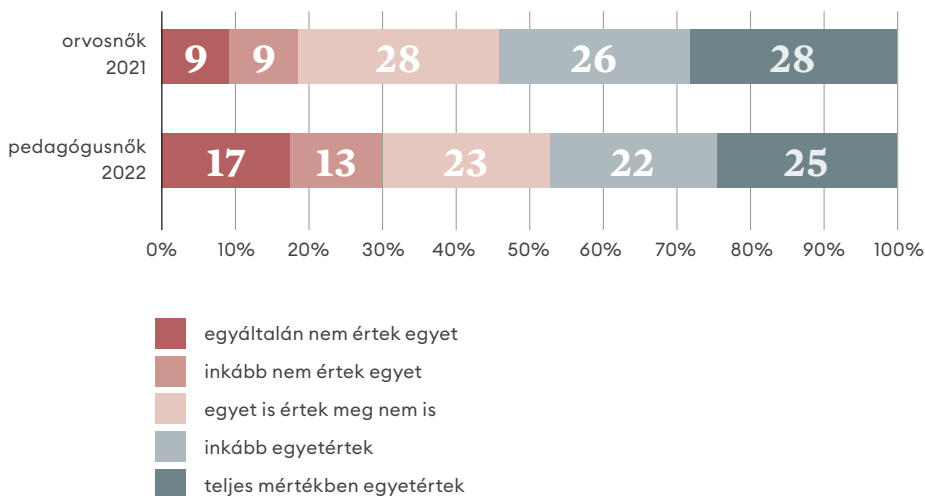
De mégis melyik hivatáscsoportban ki segít a gyermekek körüli teendőkben? Az orvosnők és a pedagógusnők esetében a legnagyobb arányban a férjük/élettársuk az, aki segít, míg a vállalkozónők esetében a legnagyobb segítséget a nagyszülők jelentik. (Ez az arány a családi állapotból is adódhat, a vállalkozónők esetében számoltunk be a legmagasabb arányban egyedülállóságról és válásról.)

**SEGÍTSÉG A GYERMEKEK KÖRÜLI TEENDŐKBEN, HIVATÁSCSOPORTONKÉNT
N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS**

Általános tény, hogy mind az orvosok, mind a pedagógusok nagy stressznek és leterheltségnek vannak kitéve. Az alábbi állítás ezen tény szubjektív oldalát is megvilágítja: az orvosnők 54 százaléka szerint egy orvos édesanyjának kevesebb ideje van a családjára, míg a pedagógusok 47 százaléka vélekedik ugyanígy.

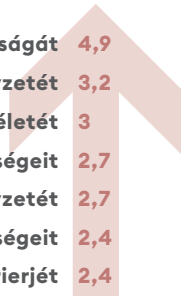
„AZ ORVOS/PEDAGÓGUS ÉDESANYÁKNAK KEVESEBB IDEJÜK VAN A CSALÁDJUKRA.” N=1000, SZÁZALÉKOS ELOSZLÁS

Végül azt a kérdéskört hasonlítottuk össze az orvosnők és a pedagógusnők körében, hogy mennyire befolyásolja a gyermekvállalás az embereket az élet egyes területein. Mind az orvos, mind a pedagógus édesanyák kimagasló arányban úgy gondolják, hogy a gyermekvállalás leginkább pozitív irányba a boldogságukat befolyásolja. Második helyen a családi, baráti kapcsolataik helyzete áll, melyet a szexuális élet követ. A dobogó első három fokán ugyanazok a területek állnak mindkét hivatás esetén, azonban utána átrendeződés mutatkozik a sorrendben. Míg az orvos édesanyák úgy gondolják, hogy legkevésbé a tanulási lehetőségeiket és munkahelyi karrierjüket, addig a pedagógus édesanyák véleménye szerint a legkevésbé a tanulási lehetőségeket és az anyagi helyzetüket befolyásolja pozitív irányba a gyermekvállalás. Ez a sorrend és annak változása az egyes hivatáscsoportokban nem meglepő eredmény, a többi kérdés vizsgálatánál is kiütközött, hogy a család-hivatás összeegyeztethetősége nem feltétlenül a megvalósítás szintjén, hanem az anyai döntési helyzeteiben okoz belső feszültséget.

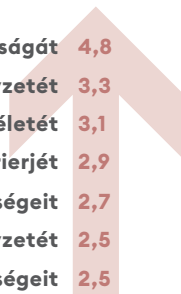
**A GYERMEKVÁLLALÁS POZITÍV IRÁNYÚ BEFOLYÁSOLÁSA,
HIVATÁSCSOPORTONKÉNT N=1000,
AZ EGYES JELLEMZŐKET 1-5-IG KELLETT ÉRTÉKELNI, AHOL AZ 1-ES AZ EGYÁLTALÁN
NEM BEFOLYÁSOLJA, AZ 5-ÖS PEDIG A TELJES MÉRTÉKBEN BEFOLYÁSOLJA ÉRTÉKELÉST
JELENTETTE. AZ ÁBRÁN AZ ÁTLAGPONTSZÁMOK ALAPJÁN TETT ÉRTÉKELÉS LÁTHATÓ.**

ORVOSNŐ

1. Boldogságát	4,9
2. Családi, baráti kapcsolatainak helyzetét	3,2
3. Szexuális életét	3
4. Szabadidő eltöltésének lehetőségeit	2,7
5. Anyagi helyzetét	2,7
6. Tanulási lehetőségeit	2,4
7. Munkahelyi karrierjét	2,4

PEDAGÓGUSNŐ

1. Boldogságát	4,8
2. Családi, baráti kapcsolatainak helyzetét	3,3
3. Szexuális életét	3,1
4. Munkahelyi karrierjét	2,9
5. Szabadidő eltöltésének lehetőségeit	2,7
6. Anyagi helyzetét	2,5
7. Tanulási lehetőségeit	2,5

•

Fókusz- csoportos beszélgetés összehasonlító eredményei

•

Minden vizsgálati évben 8 édesanyával és 8 édesapával készítettünk hasonló kérdéssorok mentén fókuszcsoporthos interjúkat. A több résztvevő közötti, moderátor által vezetett beszélgetés lehetőséget nyújtott arra, hogy a kérdőíves vizsgálat és a korábbi felmérések eredményei „mögé” tekintsünk, az interakciók pedig az interjúalanyok számára is további inspirációként szolgáltak, hogy a többiek által megosztott aspektusokra is rávilágítsanak.

A VIZSGÁLT HIVATÁSCSOPORTOK NŐI BESZÉLGETÉSEINEK ÖSSZEFOGLALÓJA

ANYAKÉP

Az édesanya képe mindenki számára nagyon meghatározó az életben. A hivatáscsoporthoz szerinti mindhárom beszélgetés résztvevőinek közös vonása, hogy erőteljes és élő anyaképpel rendelkeznek, édesanyjuk szerepe és személyiségének jellemvonásai a mai napig meghatározóak számukra.

Mindhárom hivatáscsoporthoz tartozó nő számára az elsődleges meghatározó kép az édesanyjának a családban betöltött szerepe. Változatos példákkal találkoztunk: a vállalkozónők többsége arról számolt be, hogy édesanyjuk hagyományos családmódel szerinti klasszikus anyaszerepet töltött be, azaz vagy otthon volt a gyerekekkel vagy olyan munkát végzett, ami kizárólag a munkaidőre korlátozódott, így a szabadidőben csak a családdal tudtak foglalkozni. A vállalkozónők körében jelent meg legsarkalatosabb pontként a tudatos, ellentétes mintakövetés. Ez azokra a vállalkozónőkre volt jellemző, ahol az édesanya nagyon karakteresen vagy az otthoni teendőinek élt, vagy épp nagyon erőteljesen a munka világára fókuszált. Utóbbi esetben a munka-család közti egyensúly megbomlása jelent meg negatívumként, amit tudatosan kezelnek, mint nem követendő példa.

Az orvosnők megnyilatkozásainak leginkább hangsúlyos vonulata a nagymamai, nagyszülői szerephez kapcsolódott. Kiemelték, hogy mennyire

fontos, hogy a nagyszülő közel legyen; hogy tudjon segíteni a gyermekének a legifjabb generáció gondozásában. Ezt interjúalanyaink közül többen is így látták – és igyekeznek maguk is hasonló gyakorlatot követni. A nagyszülők, családtagok gyermekgondozásban vállalt szerepének az is pozitív hozadéka lehet, hogy nem kell feltétlenül a szülőknek az egzisztenciateremtés majd ezután a gyermekvállalás rögzösen lineáris útját járni – a segítség révén ezek a szakaszok felcserélhetők, de legalább párhuzamosan is megélhetők.

A pedagógusnők megosztották az interjúkban, hogy szüleiktől olyan alapvető értékeket kaptak, mint a család fontossága, a családi összetartás, a közösségi együttélés hangsúlyozása. Ezen kívül hangsúlyozták a hit fontosságát, a kitartást, illetve a lehetőségekben való kibontakozás biztosítását, mint a családi légkör hangsúlyos elemét.

ALAPVETŐ ÉRTÉKEK A MUNKA TERÉN

A gyermek- és ifjúkorban kapott családi mintán túl az alapvető értékek átadása is nagyban meghatározza a későbbi életünket, így a munkavállalásunkat, a munkához való hozzáállásunkat is. Az anya szerepén túl a vállalkozónők esetében az édesapa által közvetített értékek is erőteljesen befolyásoló tényezőket jelentettek.

A pedagógusnők a munka területén képviselt értékeivel kapcsolatosan hamar kiderült, hogy több interjúalanyunk olyan területen dolgozott az édesanyja, ahol a szociális érzékenység előtérbe került (főként egészségügyi pályán tevékenykedtek). Az interjúalanyoknál ez a szociális érzékenység számottevő hatással volt arra, hogy a pedagógus életpályát válasszák.

HIVATÁSTUDAT

Elsősorban személyiségfüggő, hogy ki milyen munkaerőpiaci kompetenciákkal rendelkezik. Azok a vállalkozónők, akik a gyermekvállalás előtt alapították vállalkozásukat, elmondásuk szerint mindig is ilyen

pozícióban képzeltek el magukat. Számukra a kötött alkalmazotti lét – annak kipróbálása után – nem bizonyult kényelmesnek, így a vállalkozás elindítása mellett döntöttek és ezután döntöttek úgy, hogy gyermeket vállalnak. A vállalkozás menedzselésének tapasztalata a családi élet mindennapjainak szervezésében is nagy segítségnek bizonyult számukra. A gyermekvállalással nem élték meg azt, hogy kiesnek a munkaerőpiacról; a saját maguk urai lehettek mind a vállalkozás irányítása, mind pedig a gyermeknevelés terén.

Azok, akik a gyermekvállalás után alapítottak céget, alapvetően hasonló életutat jártak be. Jellemzően mindegyik interjúalanyunk az iskolapadból kikerülve elkezdett dolgozni, leginkább alkalmazotti státuszban – esetenként nagyon magas pozícióban –, de a gyermekvállalás után úgy döntött, hogy nem megy vissza a munkahelyére, hanem egy rugalmasabb, szabadabb munkaformát választ magának.

A gyermekvállalás utáni cégalapítók körében alapvetően két életút mutatkozott. Egyrészt vannak, akik már közvetlenül az egyetem elvégzése után

úgy érezték, hogy nem nekik való amit addig tanultak, így a gyermekvállalás után, a biztos családi háttér megléte mellett kipróbálhatták magukat azon a területen, ami igazán érdekelte őket.

A második csoportot azok képezik, akiknek a „kényszer szülte”, hogy vállalkozóvá váljanak. Ezen édesanyák nagyon jól érezték magukat a munkahelyükön, de a gyermekeik megszületése után rájöttek, hogy az addigi munkaformát nem tudják a gyermekeik mellett vállalni, így ki kellett találniuk egy olyan tevékenységet, ami mellett a gyermekeikre is kellő időt tudnak szánni és élvezik is azt a munkát, amit csinálnak.

Az orvos édesanyák hivatástudatában is hasonló kettősség húzódik meg. Voltak, akiknek gyermekkori vágyuk teljesült azzal, hogy orvosok lettek – az egyik résztvevő nem is tudta megmondani pontosan, honnan eredt a karrierelképzelése. A szülői és családi minták ezeknél a régről eredeztetett vágyaknál fontos, többször felbukkanó motívumok. Ennek kapcsán vissza-köszönt a nagyszülői segítség kiemelt jelentősége a gyermekgondozásban. Az összességében egy irányba mutató elképzelések és a támogatások végső

soron olyan erővel bírtak, amik a szerepinkonzisztenciáktól való félelem miatti meghátrálástól is megóvta némelyik orvos édesanyját.

Egy másik vonulatot azonosíthatunk a későbbi, kamaszkori vagy fiatal felnőttkori döntések kapcsán. Itt már jóval nagyobb szerep jut az egyéni érdeklődésnek – azonban többféle módon. Volt, aki gimnáziumi tanulmányai során, a továbbtanulás körüli „determinizmusok” révén került az egyetemre, majd az orvosi pályára. A kikövezett út végén jelenleg a kirepülő gyermekek és egy mélyről, későn előtörő útkeresés áll (ami a tudatosság körüli jelszavak korszellemhez illeszkedő erőteljes hangsúlyozásával társul). Egy másik interjúalany útja sokkal inkább ad hoc módon alakult, kevés segítséget kapott. Saját tapasztalataiból merítve gyermekeit is arra buzdítja, hogy a tudatosság mellett fontos döntéseikben az érzelmeknek is adjanak teret.

A pedagógusnők esetében szinte egyöntetű és egyértelmű hivatástudatról számolhatunk be. Az interjúalanyok mindegyike egészen kiskorától kezdve tudta, hogy pedagógus akar lenni. Bár többen tudatosan nem fogalmazták meg magukban, de már amikor babákkal játszottak, már akkor is szerettek „tanárosdit” imitálni.

CSALÁD ÉS HIVATÁS ÖSSZEEGYEZTETÉSE

Mindhárom hivatáscsoportra jellemző, hogy nagyon nehéz összeegyeztetniük, hogy az anyai és a munkaerőpiaci szerepük egyensúlyban legyen egymással. Emiatt sokszor – leginkább a gyermek kisgyermekkorában – ostromozták is magukat. A látszólag „hátrányos helyzet” éppen a szerepek összeegyeztetése miatt átfordult, mindhárom csoport tagjai sokkal tudatosabban figyelnek arra, hogy az életük bizonyos területein mennyit és milyen minőségben töltenek el.

Az interjúkban több orvosnő kiemelte a férjek szerepét. Ahogy a gyermekek gondozásában fontos szerep jut a nagyszülők közelségének, legalább annyira hangsúlyozták a résztvevők a házastársaktól kapott segítségeket, különösképpen az érzelmi támogatást és biztatást. A férjek abban is nagy szerepet játszottak, hogy több orvos édesanya viszonylag kicsi gyermek

mellett már vissza tudott menni dolgozni – esetenként a férjek maradtak otthon a gyerekekkel, gyermekekkel.

A pedagógusok számára a legnagyobb nehézséget gyermekeik kisebb életkorában a logisztika megoldása okozta. Alkalmanként házastársi konfliktust is eredményezett, mivel a tanítással töltött órák egy pedagógus számára nem jelentik a munkával töltött idő végét. A konkrét logisztikai problémák megoldásán túl a pedagógus édesanyáknak hangsúlyos kérdés az életében, hogy fenn tudják-e tartani a működő egyensúlyt a hivatásra és a családjukra fordított idő között.

Az interjúalanyok minden hivatáscsoporton belül a számos nehézség ellenére elhivatottak és lelkesek tudtak maradni a szakmájukkal kapcsolatban.

A vállalkozónők között is ugyanez volt tapasztalható; pozitívként emelte ki mindegyik édesanya, hogy a vállalkozónő szabadon dönti el, hogy mikor milyen formában végzi el a munkáját és emellett hogyan osztja meg az idejét, energiáit a család és a gyermeknevelés között. Emiatt a gyermekkel eltöltött minőségi idő is megnövekszik, ami az anya-gyermek kapcsolatot alapvetően meghatározza és gazdagítja.

A VIZSGÁLT HIVATÁSCSOPORTOK FÉRFI BESZÉLGETÉSEINEK ÖSSZEFOGLALÓJA

A gyermekvállalás lélektani állapota törékeny, sok rendszertől függő jelenség, mely hazánkban is körütekintő megerősítést igényel. Léder (2018) megállapítja, hogy az „elmúlt évtizedek kutatásai egyértelművé teszik, hogy az apák nemcsak a korábban feltételezett indirekt- az anyát és párkapcsolatot támogató módon-, hanem direkt formában is hatással vannak a gyermekvállalásra. A kutatások alapján feltételezhetjük, hogy a többedik gyermek megszületésében az apák kezdeményező szerepe meghaladhatja az anyákét. Az apák szerepének megerősítése, az apák megszólítása és megfelelő eszközökkel történő bevonása a családtervezésbe és a kiegyensúlyozott családi életbe, direkt módon hatást gyakorolhat a párok, illetve családok gyermekvállalási hajlandóságára.” (Léder 2018/4:21)

APAKÉP

Az édesapák képei változatos formában jelentek meg interjúalanyaink számára minden egyes hivatáscsoporton belül. Az elmondottakban minden csoportban érződött egyfajta felmentő szándék, amely talán már a mai kor vélt vagy valós elvárásainak szólt.

Az apaképekben megjelent egyfajta távolság is. Gyermekként az interjúalanyok azt látták, hogy apjuk sokat dolgozik, hogy hagyományos családfőként viselkedik, hogy otthon is tevékeny vagy éppen, hogy szórtan. Emellett azonban pozitívan nyilatkoztak róluk, mert biztonságérzetet adtak, mintaként szolgáltak, tanították őket és felkeltették az érdeklődésüket a világ dolgai iránt. Olyan is volt azonban, akinek, ha nem is hiányos, de – szülei válása miatt – töredékes apaképe volt; úgy vélte, ez meghatározó volt számára, így ő eleve arra törekedett, hogy saját gyermekeinek más, újfajta mintát közvetítsen.

Az apa által a munkahelyen, illetve otthon képviselt értékek ismertetése nem vált el egymástól, az édesapákról felidézett emlékek koherens emberképről árulkodnak, amelyben az adott embert meghatározó tulajdonságok folytonossága érvényesül az egyes életterületek között.

ALAPVETŐ ÉRTÉKEK A MUNKA TERÜLETÉN

Az alapvető értékek minden hivatáscsoportban azonosképpen jelentek meg. A legfontosabbak között kapott helyet a becsületesség és az őszinteség, elsősorban a személyiséghez, habitushoz kapcsolható szempontja is. Mindezek mellett többeknél megjelent a teljesítménycentrikusság, amely a teljesítmény utáni vágyban és a produktumban is megjelenik. Fontos az ambíció, ami a pályaválasztásnak és a karrierben történő előrehaladásnak egyaránt az alapja. Végül megemlítjük a toleranciát, mindenekelőtt a mások gondolataival és személyével szembeni elfogadást.

A legtöbb interjúalany arról számolt be, hogy édesapja keményen dolgozott és ezt a munkamorált vitték tovább saját hivatásukban is.

HIVATÁSTUDAT

A vállalkozó férfiak közül nem mindenki tekint úgy önmagára, mint született vállalkozóra. Volt, aki kipróbálta magát az alkalmazotti létben is, és némiképp más utat járt be. Nagyon fontos aspektus volt interjúalanyainknak az értékteremtés, a tág értelemben vett alkotás motívuma, az ezek iránti igény. A sok időt és energiát elvonó tevékenységekben való értelemkeresés és értelemadási szándék az, amit leszűrhetünk ebből – mely persze, utólag minden cselekvés vonatkozásában megkérdőjelezhető.

Az orvos édesapák esetében igen sokrétű út vezetett későbbi hivatásukhoz. Volt, aki már egészen kisgyermekkorától tudta, hogy orvos akar lenni, de olyan is akadt, akinek nem volt semmilyen erre irányuló meghatározó esemény az életében – elmondása szerint egyszerűen így alakult. Látható azonban, hogy többeknél megjelentek olyan fontos személyek, akik befolyásolhatták a későbbi pályaválasztást. Ilyen volt a saját gyermekorvos vagy egy szomszéd, aki „olyan igazi doktorbácsi” volt és tanította a később

orvosi hivatást választó gyermekeket, aki ennek hatására később meg is törte a családi hagyományt és a jogi pálya helyett az egészségügyit választotta.

Ehhez hasonló, értelmiségi szemléletmódot tükröz egy másik interjúalany orientálódási folyamata, amiben nagy szerepet kaptak az orvos ismerősök, illetve az ő tájékozottságuk, felvilágosodottságuk – mindebből a szóban forgó, később orvos édesapa azt szűrte le, hogy ezen a pályán sok a lehetőség és nagyfokú a szabadság; vonzóvá vált tehát számára az orvosi pálya.

A pedagógus férfiak esetében a pedagógussá váláshoz szükség volt saját elhatározásukra, a válaszadók többsége nem egy határozott eseményhez, pillanathoz kötötte, amikor rájött, hogy pedagógus szeretne lenni, helyette inkább egy hosszabb folyamatként írták le hivatástudatuk megerősödését. A pedagógusi hivatástudat kialakulása során a saját szüleiken kívül más felnőtt példaképek is hatottak világlátásukra, ráirányították figyelmüket a pedagógia, a tanítás fontosságára. A legtöbb esetben ezt a felnőtt példaképet egy pedagógus jelentette. Az elbeszélések szereplőjeként középiskolai tanár, valamint főiskolai tanár egyaránt felbukkant. A középiskolai tanárok szerepe inkább abban nyilvánult meg, hogy valamilyen módon felnyitották az interjúalany szemét a tanítás jelentőségével kapcsolatban. Ilyen volt az egyik interjúalany gimnáziumi magyar tanárnője, aki a beszámoló szerint nagyon magával ragadó órákat tartott. A főiskolán, egyetemen megismert inspiráló tanárok pedig már abban tudtak nagy hatással lenni tanítványaikra, hogy példát mutattak: pontosan hogyan érdemes tanítani a kedvező hatás érdekében.

CSALÁD ÉS HIVATÁS ÖSSZEEGYEZTETÉSE

A beszélgetések során a vállalkozó édesapák körében került legtöbbször előtérbe az a tény, hogy gyermekkorukban saját édesapjuk kevés időt töltött velük. Ezt a mintát, akár akaratlanul is, de elmondásuk szerint valamilyen mértékben maguk is tovább viszik, hiszen a munka és a család közötti egyensúly megtalálása nem egyszerű feladat, de a gyermekekkel töltött idő fontosságát visszatérően kiemelték a megszólalók.

Interjúalanyaink hangsúlyozták, hogy a vállalkozás nem feltétlenül jelent abban az értelemben is szabadságot, hogy az időbeosztás jobban működik. A saját vállalkozás vezetésének egyfajta hátrányaként említették, hogy nehéz kontroll alatt tartani, hogy mire mennyi időt fordítanak a mindennapokban.

A vállalkozás és a család közötti egyensúly megtalálásának nehézségét interjúalanyaink kulturális utalásokkal is alátámasztották. Mint rámutattak, a filmművészet számos elemében visszaköszön az a toposz, hogy az apukának nem jut elég ideje a gyermekére, miközben paradox módon éppen a család-jáért dolgozik – vagy éppen ezzel igazolja a karrierépítésre fordított időt.

A munka és a család közötti választás gyakori szituáció az orvos apukák életében. Bár konkrétumokat kevésbé említettek e téren, konszenzuálisan alapélménynek tekintették, ami állandó belső feszültséget okoz számukra. Amikor a gyermekekkel töltött időről beszéltek, a megnyilatkozásokon végig vonult egy kettősség. Egyszerre hangsúlyozták a közösen eltöltött időre való vágyat, annak értékességét, valamint az amiatti csalódottságot, hogy sokszor erre kevés idő jut. Előbbit gyakran egy olyan motívummal fejezték ki, hogy jó lenne hamarabb hazaérni. Mindazonáltal mindannyian kiemelték az „egyensúlyozás” nehézségeit – miközben muszáj dolgozni (és szeretik is a hivatásukat), gyakran a kórházban már várják, hogy mikor lehetnek otthon gyermekeikkel (ugyanakkor este már olykor várják, hogy a gyerekek elaludjanak).

A pedagógus férfiak szerint a családos lét számos pozitívumot adhat hozzá a pedagógusi pályához, a két életterület pozitívan is hathat egymásra, azzal együtt is, hogy a pedagógus édesapák számára időnként komoly nehézséget okoz a munkahelyi teendők és a magánéletük felelősségeinek egyensúlyban tartása. Ilyen pozitívum például, hogy családapaként egy pedagógus már sok mindenre fel van készítve, ami a gyermekek viselkedését illeti, valamint a saját gyermekei révén szerzett tapasztalatok által empatikusabban tud viszonyulni a tanítványaihoz.

Összegzés

Elemzésünk során fókuszba állítottuk az elmúlt évek vizsgálati csoportjait; a magyarországi vállalkozó, orvos és pedagógus édesanyákat és édesapákat, gyermekvállalási attitűdjüket, a családi élet és a munka kapcsolatát és összeegyeztethetőségét. A három vizsgált csoport közül az orvos és a pedagógus édesanyák attitűdjei állnak egymáshoz a legközelebb, a vállalkozók csoportja egy olyan társadalmi csoport, amely a rendszerváltás óta új formációként jelent meg a munkaerőpiacon és megítélésük, családi-munkaerőpiaci helyzetük folyamatosan átalakulóban van.

Mindezt alátámasztják a másodelemzés során felszínre törő összehasonlító adataink is. A munkahelyi és a magánéleti kötelezettségek összehangolása szempontjából számos olyan kérdést vizsgáltunk, melyeknek összehasonlítása új aspektusokra világított rá.

Első fontos vizsgálódási pontunk volt a válaszadók gyermekeinek számára vonatkozó összehasonlítás. Az adatok alapján elmondható, hogy a leg rugalmasabbnak tekinthető vállalkozónők csoportjának, több mint a felének csupán egy gyermeke van, míg a legleterheltebbnek tekinthető, praktizáló orvosnők között vannak legkevesebb arányban az egy gyermekes családok és körükben legnagyobb arányúak a nagycsaládosok. Míg mintánkban az orvosnők bő negyede nagycsaládos, addig a vállalkozónők csupán tizedéről mondható el ugyanez. A két gyermek megléte a pedagógusok körében a legmagasabb; bár ezen csoport esetében is legtöbben az egygyermekes édesanyák vannak jelen.

Vizsgálatunkban az édesanya életkora az első gyermekvállaláskor a vállalkozónők esetében a legalacsonyabb; ők azok, akik átlagosan a legfiatalabb korban vállalják első gyermeküket, azonban esetükben fordított tendencia mutatkozik, mint a másik két vizsgált foglalkoztatáscsoportban. Az adatok alapján bár mindhárom vizsgálati csoportban a legjellemzőbb, hogy az édesanyák 25 és 29 év között vállalják első gyermeküket, kimagasló arány, hogy a vállalkozónők negyede 18 és 24 éves kora között szüli első gyermekét, míg a másik két csoportban ez az arány jóval 10 százalék alatti.

Az elmúlt évtized során, a vállalkozónők munkaerőpiaci helyzete, a külső

(társadalmi és gazdasági) és belső (saját) megítélése átalakult. A vállalkozói lét egyre elterjedtebbé vált, ami feltételezésünk szerint a nők számára potenciált jelentett; rugalmasabban, szabadabban tudnak dolgozni, emellett pedig a családi és gyermeknevelési feladatok is jobban beoszthatók.

Feltételezésünket erősíti, hogy a vállalkozónők gyermekvállalási tendenciája átalakult; idősorosan vizsgálva elmondható, hogy míg 2011-ben 29,6 éves korukban, 2019-ben átlagosan 28,2 éves korukban születték az első gyermeküket, tehát egy „fiatalodás” mutatkozik a vizsgálatainak végpontjainál. Ezzel szemben mind az orvosok, mind a pedagógusok esetében az életkorok kitolódása figyelhető meg: az orvosok 2011-ben 30,8 éves korukban 2021-ben átlagosan 31,1 éves korukban születték az első gyermeküket, a pedagógusok 2011-ben 29,6 éves korukban, tíz évvel később pedig átlagosan 30,3 éves korukban adtak életet az első gyermeküknek.

A munkahelyi és a magánéleti kötelezettségek összehangolása szempontjából további fontos kérdés, hogy a nők társai mivel foglalkoznak, illetve a pár foglalkozása van-e bármilyen hatással a gyermekvállalásra. Nem meglepő, hogy leginkább azon pároknál, családoknál tolódt ki a gyermekvállalás időpontja, ahol az édesapa felsővezetőként dolgozik, itt mindkét felet behatárolhatja a karrierben való előrelépés valamint a pozíció megtartása.

Az elemzés során területi összefüggések megállapítására is vállalkoztunk. Az édesanyák településtípus szerinti átlagéletkora az első gyermekük születésénél alapvetően kétféle mintázatot mutatott: a vállalkozónők esetében a 2011-es évhez képest minden településtípusnál csökkent az első gyermek születésekorinak átlagéletkora. Míg 2011-ben a fővárosban élő vállalkozónők átlagosan 30,4 éves korukban születték az első gyermeküket, ez 2019-re 29,2 évre csökkent. A megyeszékhelyeken és a városokban pedig 1,7 évvel csökkent az édesanyák életkora az első gyermek születésekor.

Az orvos és a pedagógus édesanyák átlagéletkorának változásának iránya és mértéke megegyezik: a vizsgálati évek végpontjain mindkét csoportban emelkedett az első gyermek születésénél. Az orvos édesanyák esetében,

a településtípus tükrében, szembetűnő különbségeket láthatunk. Míg 2011-ben a Budapesten élők átlagéletkora (29,8 év) volt, 2021-re ez 2 évvel kitolódott és már 31,8 évesen szülték az első gyermeküket

Mindezen túl általános tendencia, hogy minél kisebb településtípuson él az édesanya, annál inkább igaz, hogy több gyermeke születik. Mindhárom csoportban, jellemzően a fővárosban, az édesanyák felének vagy több mint felének egy gyermeke van és a nagycsaládosok legnagyobb arányban a községekben vannak jelen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ádám Szilvia; Györffy Zsuzsa; László Krisztina (2009) A munkahelyi elégedetlenség magas prevalenciája orvosnők körében: a munkahelyi és családi szerepek közötti konfliktus, mint lehetséges rizikótényező. In Orvosi hetilap 150 (31), pp. 1451–1456. DOI: 10.1556/OH.2009.28582.
- Borbáth Katalin - Horváth H. Attila (2012) Pedagógusok - női szerepválságban? In: Új Pedagógiai Szemle 62 (11-12).
- Borbáth Katalin (2021) Pedagógusnők mentálhigiénés állapotfelmérése – különös tekintettel a szakmai és a női identitás kimunkáltságára. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs.
- Buda Béla (2012) A szülő kommunikációs hibái és lehetőségei. In: Az empátia – A beleélés lélektana. L'Harmattan Kiadó, Budapest. Elérhetőség a Digitális Tankönyvtárban, mint online tananyag: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_541_buda_bela_empatia/ch13s04.html [Utolsó letöltés: 2022.02.13.]
- Csurgó Bernadett (2019) Vállalkozók, nők és vállalkozónők vidéken. <https://doi.org/10.18030/soico.hu.2019.4.24>
- Erikson, Robert and Goldthorpe, John H.: The Constant Flux. A Study of Class Mobility in Industrial Societies. Oxford: Clarendon Press, 1992
- Firth-Cozens, Jenny (2003) Doctors, their wellbeing, and their stress. British Medical Journal, 326: 670–671
- Firth-Cozens, Jenny (2003) Doctors, their wellbeing, and their stress. In BMJ: British Medical Journal 326 (7391), pp. 670–671. DOI: 10.1136/bmj.326.7391.670.
- Firth-Cozens, Jenny (2003) Doctors, their wellbeing, and their stress. In BMJ: British Medical Journal 326 (7391), pp. 670–671. DOI: 10.1136/bmj.326.7391.670.
- Fűrész Tünde - Fail Ágnes (2018) Anya vagy bölcsőde? Anya és bölcsőde! In: KAPOCS – KINCS 2018 I. évfolyam 2. szám
- Györffy Zsuzsa (2013) Kik a boldog orvosnők Magyarországon? In LAM-tudomány (23), pp. 547–553.

- Győrffy Zsuzsa, Girasek Edmond (2014) Orvosnők egészsége. Mit mutat a longitudinális perspektíva? In Orvosi hetilap 155 (25), pp. 993–999.
- Győrffy Zsuzsa; Mészáros Eszter; Ádám Szilvia; Kopp Mária (2004) Az egészségügyben dolgozó nők gyermekvállalással és terhességgel kapcsolatos mutatói országos reprezentatív minta alapján. In Mentálhigiéné és Pszichoszomatika 5 (4), pp. 321–333. DOI: 10.1556/Mental.5.2004.4.3.
- Horváth Anna (2006) Kényszerpálya, véletlen vagy tudatos választás? Női vállalkozók Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig. Előadás. Vállalkozónői konferencia Elérhető: <https://seed.hu/files/attachments/vallalkozonoi-konferencia-2006/anna.pdf> [Utolsó letöltés: 2019. 02. 13.]
- Jacobi, Juliane (2014) Modernization Through Feminization? On the History of Women in the Teaching Profession. European Education, 32(4), pp. 55-78. DOI: 10.2753/EUE1056-4934320455
- Kardosné Gyurkó Katalin (2018) Gondolatok a főállású anyaságról. In: KAPOCS – KINCS 2018 I. évfolyam 2. szám
- Kovács Eszter (2018) A társadalmi nem hatása a pedagógusok szakmai céljaira, karrierútjára és elkötelezettségére. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Debrecen KSH Mikrocenzus 2016: Iskolázottsági adatok https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_4.pdf [Utolsó letöltés: 2022. 02. 13.]
- Léder László (2018) Az apák szerepe a családtervezésben és a gyermekvállalásban. In: KAPOCS – KINCS 2018:I. évfolyam 4. szám
- Makra Emese; Farkas Dávid; Orosz Gábor (2012) A munka-család konfliktus kérdőív magyar validálása és a munka-család egyensúlyra ható tényezők. In Magyar Pszichológiai Szemle 67 (3), pp. 491–518. DOI: 10.1556/mpszle.67.2012.3.5.
- Nagy Beáta (2005) „Nők a vezetésben” in: Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005. Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György, (szerk.). Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Pp. 44–56. Elérhető: <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a964.pdf> [Utolsó letöltés: 2022.02.13.]

- Pongrácz Tiborné (2002) A család és a munka szerepe a nők életében. In Pongrácz Tiborné– Spéder Zsolt (szerk.): Népeség – értékek – vélemények. (Kutatási jelentések 73, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2002)
- Sági Matild (2002) Az orvosi hivatás. In Szántó Zsuzsa, Susánszky Éva (Eds.): Orvosi szociológia. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Scharle Ágota (2000) Önfoglalkoztatás, munkanélküliség és családi kisvállalkozások Magyarországon. Közgazdasági Szemle, XLVII(3): 250–274. Elérhető: <http://efolyoirat.oszk.hu/00000/00017/00058/pdf/scharle.pdf> [Utolsó letöltés: 2019.02.14.]
- Susánszky Anna-Ádám Szilvia (2022) Munka-család konfliktus alakulása 18-40 évesek körében. In: KAPOCS – KINCS 2022:2
- Szalma Ivett; Vida Anna; Vízkeleti Fruzsina (2019) Munka vs. magánélet – Létezik-e egyensúly? In socio.hu 2019 (1), pp. 108–112. DOI: 10.18030/socio.hu.2019.1.108.
- Thun Éva (2014) Pedagógusnők élettörténet narratívákban elbeszélte szakmai identitáskonstrukciója. In: Bognárné, K. J. (szerk.) Tanulmányok a pedagógia világából. Írások a Neveléstudományi Műhelyből. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar. pp.138-155
- Vajda Róza (2014) Munkaerőpiac, foglalkoztatás, vállalkozónők. A nők teljes értékű munkavállalásának akadályairól és esélyeiről In: A nőtlen évek ára. Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, Budapest, pp. 99-151. Elérhető: <http://real.mtak.hu/25164/> [Utolsó letöltés: 2022.02.14.]

Összehasonlító elemzésünk során fókuszba állítottuk a magyarországi vállalkozó, orvos és pedagógus édesanyákat és édesapákat. Megkérdeztük őket, hogy szülőkként hogyan tudják összeegyeztetni a munkájukat és a családi életet a mindennapokban. Kutatásaink alanyai őszintén beszéltek a kihívásokról, szakmájuk nehézségeiről és szépségeiről, összefüggésben a családi egyensúly megteremtésével.

